

Juridiska institutionen

Juristprogrammet, höstterminen 2016

Examensarbete 30 hp

Konflikt och försoning

Barnperspektivet och maktförhållandena

Jenny Staberg

Handledare: Eva-Maria Svensson

Examinator: Thomas Erhag



GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Sammanfattning

Konflikt och försoning är en ny handläggningsmetod för familjemål, där tingsrätter och familjerätter samarbetar. I denna uppsats framgår att barnperspektivet spelade en mycket viktig roll då metoden introducerades i Sverige samt att barnperspektivet används vid marknadsföring av metoden i dag. Uppsatsen innefattar även en undersökning av samtliga Sveriges 48 tingsrätter, vilken kartlägger metodens omfattande och hastiga spridning över landet. Det kan antas att denna spridning åtminstone delvis beror på barnperspektivets till synes viktiga roll inom metoden. Samtidigt visar framställningen av hur Konflikt och försoning går till att metoden präglas av en stark strävan efter att föräldrarna, som har egna intressen i processen, utformar den lösning som ska avgöra målet. Det är mot denna bakgrund som jag i uppsatsen analyserar barnperspektivet i Konflikt och försoning.

För att kunna analysera barnperspektivet i Konflikt och försoning redogör jag för vilken förståelse av barnperspektivet som ska gälla i uppsatsen. Eftersom ingen allmängiltig definition av begreppet finns, identifierar jag fyra komponenter som tillsammans kan utgöra förståelsen av ett barnperspektiv i familjemål. Dessa komponenter underlättar förståelsen av begreppet barnperspektiv och är till hjälp vid analysen av barnperspektivet i Konflikt och försoning. Den analysen ger upphov till frågor om maktförhållandena i metoden. Sådana frågor analyseras i sin tur med ett analysverktyg som konstrueras med hjälp av Webers och Lukes maktteorier.

I uppsatsen framgår att Konflikt och försoning innefattar både aspekter som är positiva och sådana som kan vara problematiska för metodens barnperspektiv. Sammantaget visas i uppsatsen att det finns en risk att den bild av Konflikt och försoning som förmedlas utåt inte fullt ut överensstämmer med verkligheten.

Innehåll

SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	6
1 UPPSATSEN	7
1.1 Det handlar om barn	7
1.2 Syfte och frågeställningar	9
1.3 Metod, material och disposition	9
1.4 Maktteoretiskt metaanalysverktyg.....	14
1.5 Avgränsningar	17
1.6 Forskningsläge.....	17
2 BARNPERSPEKTIVET	18
2.1 Presentation av komponenterna.....	19
2.2 Barnets bästa.....	20
2.2.1 Synonymer.....	20
2.2.2 En komponent.....	21
2.2.3 Hönan eller ägget?.....	22
2.2.4 Cirkelresonemang.....	23
2.2.5 I denna uppsats	24
2.3 Fokusera på barnet.....	24
2.3.1 Konsekvensanalys	24
2.3.2 Synsätt	25
2.3.3 I denna uppsats	26
2.4 Lyssna på barnet	27
2.4.1 Rättighet och skyldighet.....	27
2.4.2 Analysverktyg	28
2.4.3 I denna uppsats	28
2.5 Respektera barnet	29
2.5.1 Utgångspunkten för barnperspektivet	29
2.5.2 En viktig del av barnperspektivet.....	30
2.5.3 I denna uppsats	30
2.6 Uppsamling av komponenterna.....	30
3 KONFLIKT OCH FÖRSONING	31
3.1 Från Kalifornien till Sverige.....	31
3.2 Nuvarande ställning i Sverige	32

3.2.1	Utbredning.....	32
3.2.2	Barnperspektivet som marknadsföring.....	34
3.3	Så går det till.....	37
3.3.1	Processen initieras.....	37
3.3.2	Urval.....	37
3.3.3	Första muntliga förberedelsen.....	38
3.3.4	Resterande process.....	40
3.3.5	Familjerättssekreteraren.....	41
3.3.6	Processen avslutas.....	42
3.3.7	Samförståndslösningen.....	42
4	BARNPERSPEKTIVET I KONFLIKT OCH FÖRSONING	43
4.1	Barnets bästa.....	43
4.1.1	Rättsliga utgångspunkter.....	43
4.1.2	Samförståndslösningar – <i>bäst</i> för barnet?.....	44
4.1.3	Samförståndslösningar – <i>bra</i> för barnet?.....	45
4.1.4	Slutsats.....	46
4.1.5	Metaanalys: Maktförhållanden och barnets bästa.....	47
4.2	Fokusera på barnet.....	49
4.2.1	Bakgrunden till Konflikt och försoning.....	49
4.2.2	Familjerättssekreterarens roll.....	49
4.2.3	Familjerättssekreterarens utmaningar.....	50
4.2.4	Slutsats.....	52
4.2.5	Metaanalys: Maktförhållanden och att fokusera på barnet.....	52
4.3	Lyssna på barnet.....	53
4.3.1	Allmänna utgångspunkter.....	54
4.3.2	Familjerättssekreterarens närvaro i tingsrätten.....	54
4.3.3	Föräldrarnas samarbete.....	56
4.3.4	Slutsats.....	56
4.3.5	Metaanalys: Maktförhållanden och att lyssna på barnet.....	57
4.4	Respektera barnet.....	58
4.4.1	Bakgrunden till Konflikt och försoning.....	58
4.4.2	Föräldrarnas presentation av barnet.....	59
4.4.3	Familjerättssekreterarens uttalanden om barnet.....	60
4.4.4	Slutsats.....	60
4.4.5	Metaanalys: Maktförhållanden och att respektera barnet.....	61
5	BEDÖMNINGEN AV BARNPERSPEKTIVET	62
5.1	Både styrkor och svagheter.....	63
5.2	Svagheter kan motarbetas.....	64
5.3	Konsekvenser om svagheter kan motarbetas.....	65

5.4 Min bedömning	66
5.5 Metaanalys: Maktförhållandena	66
6 SPRIDNING PÅ FELAKTIGA GRUNDER?	68
KÄLLFÖRTECKNING	69
Offentligt tryck	69
Böcker.....	69
Material från tingsrätter, familjerätter och FoU-Södertörn	71
Övrigt.....	75

Förkortningar

Barnkonventionen	Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter
Bet.	Utskottsbetänkande
FB	Föräldrabalk (1949:381)
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RF	Regeringsform (1974:152)
SoL	Socialtjänstlag (2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Uppsatsen

1.1 Det handlar om barn

Jag anser att barn är en grupp av människor som förtjänar särskilt stor uppmärksamhet i den juridiska diskursen. Det beror inte bara på att jag själv minns hur det var att vara barn och att känna sig maktlös inför vuxenvärlden. Det beror även på att samhället har ett extra stort ansvar för barn, samt att barn har begränsade möjligheter att föra sin egen talan och i övrigt agera på den juridiska arenan.¹ Dessutom ligger ett sådant uppmärksammande av barn i linje med den pågående juridiska och samhällsliga utvecklingen, där barns rättigheter och rättsliga ställning förstärks. Utvecklingen tar sig exempelvis uttryck i diskussionen om en eventuell inkorporering av barnkonventionen i svensk rätt och har utkristalliserats i bestämmelser om barnets bästa och barns rätt, vilka numera finns i ett flertal svenska lagar och bestämmelser.²

Ofta, i både juridiska och sociala sammanhang, är barn helt utelämnade åt sina föräldrars eller någon annans maktutövning. Detta gäller inte minst i familjemål³. Barnet är inte part i det mål som har stor betydelse för hans eller hennes framtid. Således har barnet inte heller något ombud och sätter ofta inte sin fot i domstolen. Till hans eller hennes förmodade räddning finns då bestämmelser som är avsedda att råda bot på den ojämlikhet som det måste anses innebära att föräldrarna, men inte barnet, är parter i målet. Exempelvis stadgas i 6 kap. 2 a § FB att familjemål ska avgöras enligt vad som är bäst för det aktuella barnet. Bestämmelsen är dock komplicerad att tillämpa, särskilt med tanke på att barnet kanske inte har förmåga, eller åtminstone inte praktisk möjlighet, att själv avgöra vad som är dess bästa. Den aktuella bestämmelsen, som så många andra fina ord om barnets rätt, riskerar därför att bli en chimär. Familjemål utspelar sig således i en rättslig miljö där barn i teorin har en stark ställning men där deras ställning i praktiken är svagare. Frågan om barns situation i familjemål har fått en större betydelse i och med att antalet sådana mål har ökat kraftigt under det senaste decenniet.⁴

¹ Angående samhällets ansvar för barn, se t.ex. LVU, SoL, Barnkonventionen och 1 kap. 2 § 5 st. RF.

² Se t.ex. SOU 2016:19 samt 6 kap. 2 a § FB; 1 kap. 2 § SoL; 1 § 5 st. LVU och 1 kap. 2 § 5 st. RF.

³ Med familjemål avses i denna uppsats vårdnads-, boende- och umgänges mål.

⁴ Antalet avgjorda tvistemål avseende talan om vårdnad av barn m.m. i svenska tingsrätter har ökat från 2 909 st. under år 2006 till 6 296 st. under år 2015, se Domstolsverket, *Statistik 1* och Domstolsverket, *Statistik 2*.

Konflikt och försoning är en ny handläggningsmetod där tingsrätter och familjerätter⁵ samarbetar i familjemål. Ett av metodens viktigaste särdrag är att en eller flera familjerättssekreterare deltar i de muntliga förberedelserna vid tingsrätten. Ett annat viktigt särdrag är att föräldrarna förväntas komma fram till tillfälliga samförståndslösningar, som prövas under tiden mellan de muntliga förberedelserna, innan föräldrarna kan nå en slutlig överenskommelse. På de platser där Konflikt och försoning tillämpas, görs en bedömning i varje enskilt fall av huruvida metoden ska erbjudas den aktuella familjen. Om ett sådant erbjudande inte ges, eller om föräldrarna tackar nej, tillämpas den ordinarie handläggningsmetoden. Projektet som introducerade Konflikt och försoning i Sverige inleddes för mindre än ett decennium sedan, men metoden har redan i dag spridit sig till sjutton av landets tingsrätter samt till de familjerätter som samarbetar med dessa. Antalet orter där metoden tillämpas kan förväntas bli fler inom en nära framtid.⁶

Trots att barnet varken kan föra talan i målet eller har ett ombud som tar del i processen, har valet av handläggningsmetod stor relevans för det barn som familjemålet rör. Metoden kan för det första ha betydelse för hur allvarlig eller långvarig föräldrakonflikten blir, och således påverka hur länge barnet tvingas leva med bråkande föräldrar. För det andra har metoden betydelse för maktutövandet i processen, vilken i förlängningen påverkar den makt som framöver kommer att utövas över barnet i hans eller hennes vardag. För det tredje kan metoden påverka det intryck som barnet får av processen och av sin egen roll i denna.

Det kommer att framgå i uppsatsen att strävan efter ett förstärkt barnperspektiv utgjorde en del av orsaken till att Konflikt och försoning introducerades i det svenska rättssystemet. Det kommer också att framgå att då tingsrätter och familjerätter förespråkar eller rättfärdigar tillämpandet av Konflikt och försoning, gör de det ofta genom att uttrycka sig positivt om metodens barnperspektiv. Samtidigt är målet inom metoden att föräldrarna, vilka är parter samt har ett egenintresse i målet, utformar den lösning som handläggningen ska utmynna i.

Mot bakgrund av vad som har framkommit ovan kommer jag att analysera barnperspektivet och maktförhållandena i Konflikt och försoning. Det skulle kunna vara så att goda avsikter om barnperspektivet inte får fullt genomslag i en metod vars yttersta strävan är att föräldrarna ska avgöra målet.

⁵ Socialtjänstens familjerättsliga enhet kallas i många kommuner, men inte i alla, för familjerätt, jfr. Rejmer 2014, s. 368. För enkelhetens skull används termen familjerätt i uppsatsen för att beskriva nämnda enhet.

⁶ Se avsnitt 3.2.1 nedan.

1.2 Syfte och frågeställningar

Det huvudsakliga syftet med denna uppsats är att analysera i vilken mån Konflikt och försoning lever upp till barnperspektivet så som det kan förstås i familjemål. Strävan efter ett förstärkt barnperspektiv utgjorde en del av orsaken till att Konflikt och försoning introducerades i Sverige, och i marknadsföringen av Konflikt och försoning används barnperspektivet för att rättfärdiga och uppmuntra användandet av metoden. Det kan antas att den hastiga och omfattande spridning som metoden har haft, åtminstone delvis beror på denna marknadsföring. Om Konflikt och försoning inte har ett starkt barnperspektiv finns därmed en risk att metoden har spridit sig, och fortfarande håller på att sprida sig, på felaktiga grunder. Eftersom analysen av barnperspektivet i Konflikt och försoning ger upphov till frågor om maktförhållandena i metoden, syftar uppsatsen även till att belysa några av dessa.

Följande frågeställningar utreds för att syftet med uppsatsen ska kunna uppnås:

1. Vilka är de komponenter som enligt det undersökta materialet utgör förståelsen av ett barnperspektiv i familjemål?
2. Vad är Konflikt och försoning, hur används barnperspektivet i marknadsföringen av metoden och hur utbredd är metoden i Sverige i dag?
3. Hur kommer barnperspektivet, så som det förstås enligt utredningen av fråga 1, till uttryck i Konflikt och försoning?
4. Vad avslöjar analysen av barnperspektivet i Konflikt och försoning om maktförhållandena i metoden?

1.3 Metod, material och disposition

Uppsatsens olika delar är av tydligt skiftande karaktär, vilket medför att jag använder mig av ett brett spektrum av metoder och material⁷ vid arbetet med dem. Av den anledningen följer här en genomgång av uppsatsens disposition, där den metod och det material som har använts för respektive kapitel framgår.

⁷ För att underlätta orienteringen i materialet, men samtidigt inte tynga framställningen med längre hänvisningar än nödvändigt, har jag namngett källorna (förutom offentligt tryck) på ett informativt men kortfattat sätt. Varje kategori i källförteckningen anger källorna i alfabetisk ordning baserad på det namn som anges i respektive not.

1.3.1 Kapitel 2

I kapitel 2 presenteras den tolkning av barnperspektivet som ska gälla i uppsatsen och som jag menar representerar hur barnperspektivet kan förstås i familjemål. Jag har valt att bryta ner begreppet i fyra olika komponenter, eftersom det underlättar förståelsen för begreppet men också för att det underlättar vid den kommande analysen av barnperspektivet i Konflikt och försoning. I kapitlet presenteras först samtliga komponenter och därefter redogör jag för var och en av komponenterna, samt för hur jag har kommit fram till dem, i varsitt avsnitt. I slutet av varje sådant avsnitt finns en slutsats om hur komponenten betraktas i resten av uppsatsen. Slutligen gör jag en uppsamling av komponenterna för att sammanfatta kapitlet samt för att tydliggöra vilken funktion komponenterna kommer att ha i uppsatsen.

Den tolkning av barnperspektivet i familjemål som används i uppsatsen är ett resultat av en studie av olika tolkningar om barnperspektivet som kan utläsas ur propositioner, statliga offentliga utredningar och doktrin. Min avsikt är inte att förmedla en koherent bild av barnperspektivet i familjemål genom uttalandena, utan att belysa dessa innan jag redogör för min indelning av begreppet i olika komponenter. De propositioner och statens offentliga utredningar som jag har valt ut i kapitel 2 är sådana som jag anser är viktiga både för barnperspektivet och för rättsläget avseende familjemål. Den doktrin som jag har valt ut kompletterar den bild av barnperspektivet som förmedlas i förarbetena.

Urvalet av doktrin är ett resultat av sökningar i Göteborgs universitets biblioteksdatasöktjänst ”Supersök”. En sökning med sökordet ”barnperspektiv” och disciplinen ”juridik” som filter gav endast nio träffar och jag bedömde att ingen av dem gav den information som eftersöktes. Därför gjorde jag sökningar på närbesläktade begrepp såsom ”barnets bästa”, och därtill sökningar riktade mer konkret mot familjemål, såsom med sökordet ”vårdnadstvister”. Urvalet av doktrin är ett resultat av sådana sökningar, där utbudet av verk som gav direkt eller indirekt information om hur begreppet barnperspektiv kan förstås i familjemål enligt min uppfattning var relativt sparsamt.

En del av materialet som jag har valt är mer inriktat på barnrätt och barnperspektivet i allmänhet men innehåller information som är av relevans för familjemål. De förarbeten som jag har valt ut i denna del rör Sveriges lagstiftnings- och utredningsarbete angående barnkonventionen, där frågan om begreppet barnperspektiv behandlas på ett omfattande och tydligt sätt utan att vara inriktat på ett specifikt rättsområde som inte är direkt relevant för

uppsatsen.⁸ I samband med att Sverige 1990 ratificerade barnkonventionen gjordes en översyn av svensk lagstiftnings förhållande till barnkonventionen men i denna behandlas inte barnperspektivet och den har därför inte använts i uppsatsen.⁹ När Barnkommittén sju år senare i SOU 1997:116 presenterade en strategi för att förverkliga barnkonventionen i Sverige, fanns tydliga uttalanden om barnperspektivet och den har därför använts i uppsatsen. Barnperspektivet hade en tydlig plats även i senare lagstiftningsarbete med koppling till barnkonventionen och därför har prop. 1997/98:182, prop. 2009/10:232 och SOU 2016:19 använts. För att komplettera den bild som förmedlas genom nämnda förarbeten har jag använt verk av Anna Singer och Johanna Schiratzki, vilka är viktiga namn inom området.

Andra dokument som jag har valt ut är något mer inriktade på familjemål men undersöks då i de delar som behandlar just barnperspektivet inom sådana mål. Här syns bland annat prop. 2005/06:99. De ändringar i föräldrabalkens regler om vårdnad, boende och umgänge som föreslås i den propositionen har framför allt till syfte att förstärka just barnperspektivet.¹⁰ För att komplettera den bild av barnperspektivet som förmedlas i propositionen har jag studerat verk av Annika Rejmer, som har stort inflytande på området, av Stiftelsen Allmänna Barnhuset och av Lotta Dahlstrand, Maria Eriksson samt Linda Fröberg.

Material som är relevant för familjemål, och som visserligen kan antas ha relevans även för barnperspektivet i dessa, har inte undersökts med mindre det uttryckligen nämner ordet barnperspektiv och det därur går att utläsa någon relevant information avseende detta.¹¹

1.3.2 Kapitel 3

I kapitel 3 undersöks Konflikt och försoning. Först redogör jag kortfattat för metodens bakgrund och därefter utreder jag metodens nuvarande ställning i Sverige, vilket innefattar en undersökning av dess nuvarande utbredning och marknadsföring. Slutligen redogör jag för hur processen inom Konflikt och försoning går till. Det som framkommit i kapitel 3 om Konflikt och försoning analyseras och problematiseras i de efterföljande kapitlen.

För att kunna redogöra för metodens bakgrund, studerar jag framför allt slutrapporten för det projekt inom vilket Konflikt och försoning introducerades i Sverige.¹² Där framgår både hur och varför metoden fann sin väg in i svenska tingsrätter. I avsnittet vill jag framför allt

⁸ Således valde jag bort t.ex. SOU 1996:115, eftersom den är inriktad på utlänningslagens förhållande till barnkonventionen.

⁹ Prop. 1989/90:107. Se även bet. 1989/90:SoU28.

¹⁰ Prop. 2005/06:99, s. 1.

¹¹ Se t.ex. prop. 1997/98:7, där ordet barnperspektiv inte nämns.

¹² Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*.

belysa vilken roll barnperspektivet spelade i sammanhanget. Det finns inget annat dokument än nämnda slutrapport som utförligt beskriver detta, varför materialet i denna del är något ensidigt.

Eftersom information om hur utbredd metoden är i Sverige för närvarande inte finns att tillgå sedan tidigare, gör jag en egen undersökning av detta. Hur den undersökningen genomförs, framgår i avsnitt 3.2.1 nedan där även resultatet av undersökningen framgår.

I avsnittet som behandlar barnperspektivet i marknadsföringen av Konflikt och försoning undersöker jag ett stort antal dokument som på olika sätt visar en yttre bild av metoden. Det rör sig om broschyrer och brev avsedda för föräldrar och ombud, information på tingsrätters hemsidor och annat material som antingen riktar sig direkt till parterna eller som på annat sätt har betydelse för den yttre bild av metoden som förmedlas. En stor del av materialet som studeras i detta avsnitt har jag mottagit via post eller e-postmeddelanden från olika tingsrätter eller familjerätter. Detta anges då i källförteckningen så att läsaren själv kan begära ut dokumenten från respektive myndighet om så önskas. Läsaren kan även kontakta mig för att få tillgång till materialet.

Undersökningen av hur processen i Konflikt och försoning går till, består i en studie av rapporter och andra dokument från tingsrätter och familjerätter som har infört metoden i sin verksamhet. Materialet som används i denna del kommer från de tingsrätter eller familjerätter som enligt min mening verkar ha störst grad av inflytande över Konflikt och försoning i Sverige, och som dessutom har producerat det mest omfattande materialet om metoden. Här avses tingsrätterna som samarbetar med FoU-Södertörn (tingsrätterna i Nacka, Södertälje och Södertörn), Helsingborgs tingsrätt och Västmanlands tingsrätt, eller familjerätterna med koppling därtill. Dokumenten visar inte en helt entydig bild av metoden, som har lösa ramar och är avsedd att kunna anpassas efter olika familjer. Arbetet i denna del resulterar därför i en övergripande redogörelse med fokus på de gemensamma drag som beskrivningarna av metoden uppvisar. En liknande redogörelse, som således inte speglar bara en eller ett par samarbetande tingsrätters arbete, finns mig veterligen inte sedan tidigare. Jag anser att en sådan behövs för att uppnå syftet med uppsatsen, vilket berör Konflikt och försoning i allmänhet snarare än en specifik tingsrätts tillämpning av metoden. Målet i denna del är således att förmedla en så allmängiltig bild som möjligt av metoden, genom att studera de utvalda tingsrätterna och familjerätterna.

1.3.3 Kapitel 4

I kapitel 4 analyserar jag hur barnperspektivet kommer till uttryck i Konflikt och försoning. Det gör jag genom att jämföra de fyra framarbetade komponenterna i barnperspektivet från kapitel 2 med metoden Konflikt och försoning så som den redogörs för i kapitel 3. Jämförelsen sker i form av en diskussion om de av metodens egenskaper som enligt min mening verkar ha störst betydelse för respektive komponent, samt om på vilket sätt dessa egenskaper påverkar hur komponenten tar sig uttryck inom Konflikt och försoning.

För att förstärka min argumentation i kapitlet, använder jag mig till viss del av lagtext, propositioner, statlig offentlig utredning, doktrin samt vissa av de dokument från tingsrätter och familjerätter som studerades i undersökningen i kapitel 3 av hur metoden går till. Eftersom det material som har upprättats avseende Konflikt och försoning är sparsamt, refererar jag därtill vid ett fåtal tillfällen till citat från intervjuer som Emma Isaksson återgivit i sin masteruppsats. Uppsatsen har publicerats i FoU-Södertörns Skriftserie.¹³ Uttalandena från uppsatsen ska endast tolkas som exempel på hur någon familjerättssekreterare har uppfattat den aspekt som jag argumenterar kring och de har ingen avgörande betydelse i denna uppsats.

Analysen i kapitel 4 består av fyra delar; en för varje framarbetad komponent av barnperspektivet. Det sista avsnittet i varje del utgörs av vad jag har valt att kalla *metaanalys*¹⁴. I metaanalyserna analyserar jag analysen av respektive komponent av barnperspektivet, denna gång ur ett maktperspektiv. Det innebär att jag förklarar vad som har framkommit angående maktförhållandena i Konflikt och försoning genom analysen av respektive komponent av barnperspektivet. Vid genomförandet av metaanalysen använder jag mig av det analysverktyg som presenteras i avsnitt 1.4 nedan. På så vis vill jag belysa några av de frågor om maktförhållanden i metoden som jag menar att analysen av dess barnperspektiv ger upphov till.

1.3.4 Kapitel 5

Kapitel 5 inleds med några av de slutsatser som kan dras utifrån det som presenterats tidigare i uppsatsen, vilket klargör att Konflikt och försoning innefattar både styrkor och svagheter avseende det undersökta barnperspektivet. Med utgångspunkt i detta klargörande, konstaterar

¹³ FoU-Södertörn, *Isaksson*.

¹⁴ Termen *metaanalys* används här i betydelsen ”analys av analys”, vilket är i linje med den betydelse som förleden *meta-* traditionellt tillskrivs men i strid med hur termen *metaanalys* ofta används i medicinska sammanhang.

jag att avgörande för min bedömning av i vilken mån Konflikt och försoning lever upp till barnperspektivet så som det kan förstås i familjemål är om och hur metodens svagheter kan motarbetas. Som en följd av detta analyserar jag möjligheterna att motarbeta svagheter men också vissa konsekvenser som torde uppkomma om ett sådant motarbetande sker. Därefter gör jag en egen bedömning av i vilken mån Konflikt och försoning lever upp till barnperspektivet så som det har förstås i uppsatsen och kan förstås i familjemål.

Även kapitel 5 avslutas med en metaanalys, som följer samma koncept som tidigare metaanalyser. Det innebär att jag även här använder mig av analysverktyget som presenteras i avsnitt 1.4 nedan, samt att jag analyserar den analys som har framkommit tidigare i kapitel 5.

1.3.5 Kapitel 6

I kapitel 6 ges kortfattade slutsatser om både barnperspektivet och maktförhållandena i Konflikt och försoning. Dessa slutsatser utmynnar i några avslutande tankar angående huruvida det kan förhålla sig så att Konflikt och försoning har spridit sig, och fortfarande håller på att sprida sig, på felaktiga grunder.

1.4 Maktteoretiskt metaanalysverktyg

Denna uppsats studerar och analyserar barnperspektivet i Konflikt och försoning. För att nå ett större djup i analysen, kommer jag även att göra en metaanalys av både synliga och dolda maktförhållanden inom metoden. Domstolsprocesser i stort innefattar någon form av maktutövande gentemot en eller flera enskilda och familjemål i synnerhet innebär ett indirekt maktutövande gentemot det aktuella barnet, eftersom hans eller hennes framtida liv till stor del avgörs där. Vem eller vilka som utövar makt i den metod som tillämpas i målet är därför av avgörande betydelse för det aktuella barnet.

Jag använder mig av utvalda delar av kända maktteoretikers resonemang för att företa den analys som har beskrivits.¹⁵ Valet av dessa maktteoretiska utgångspunkter har sin grund enbart i pragmatiska hänsyn, vilket innebär att de utgångspunkter som har valts ut är sådana som jag anser fördjupar analysen. Det handlar således om ett val av analysverktyg, snarare än om en värdering av vilken syn på makt som är mest ”sann” eller allmängiltig.

¹⁵ Jag fick upp ögonen för Webers maktteori genom Mathiesen, s. 125 och för Lukes dito genom Johansson, t.ex. s. 134 ff.

Weber beskriver makt som ”sannolikheten för att få igenom sin egen vilja i en social relation trots motstånd, oavsett varpå denna sannolikhet beror”.¹⁶ Denna definition ingår i det analysverktyg som används i uppsatsen och jag tror att den till stor del speglar de spontana tankar som många får när de hör ordet makt. Jag påstår att makt enligt detta resonemang medför en möjlighet för någon av de inblandade i en process inom Konflikt och försoning att få till stånd ett domslut som stämmer överens med dennes vilja.

Lukes, som är kritisk till Webers syn på makt,¹⁷ hävdar att det finns tre dimensioner av makt och att tänkare före honom felaktigt har haft ett en- eller tvådimensionellt förhållningssätt till maktbegreppet.¹⁸ Han menar att en endimensionell syn på makt är inriktad på beteendet vid beslutsfattande då en intressekonflikt föreligger.¹⁹ Den som har en tvådimensionell syn på makt är kritisk, men enligt Lukes bara begränsat kritisk, till den endimensionella maktsynens beteendefokus. Inkluderas den andra dimensionen av makt, innefattar maktbegreppet dessutom möjligheten att *förhindra* vissa beslut då en intressekonflikt föreligger.²⁰ Lukes anser att både den en- och tvådimensionella maktsynen i själva verket är inriktade på beteende och han menar att den tredimensionella synen på makt innebär en grundlig kritik mot detta.^{21,22}

Den tredje dimensionen av makt möjliggör enligt Lukes en studie av hur potentiella frågor *hålls utanför* beslutsprocessen, i vissa fall till och med utan att konflikten är iakttagbar.²³ Det kan rent av vara så att den person som är underkastad maktutövning inte uttrycker, eller ens är medveten om, att den har ett intresse som strider mot maktutövarens intresse.²⁴ Lukes menar att det då föreligger en *latent konflikt*, eftersom den som är underkastad maktutövning har ett *verkligt intresse* som antagligen skulle föranleda en konflikt med den som utövar makt om den förre kom till insikt om sitt intresse.²⁵ Han ställer sig den

¹⁶ Weber, s. 37.

¹⁷ Enligt min tolkning av Lukes, anser denne att Webers syn på makt är endimensionell, se Lukes 2008, s. 24.

¹⁸ Lukes 2004, se t.ex. s. 15 f. Min tolkning av Lukes ligger i linje med Johanssons, se Johansson, s. 134 f., då jag uppfattar det som att Lukes menar att makt består av alla tre dimensionerna och att det därmed inte *bara* är den tredje dimensionen som har betydelse för maktbegreppet.

¹⁹ Lukes 2008, s. 28 och 37.

²⁰ Lukes 2008, s. 33 och 37.

²¹ Lukes 2008, s. 36.

²² Lukes själv förklarar att han använder uttrycket *beteende* i den begränsade betydelsen ”öppet, faktiskt beteende – framför allt konkreta beslut” och poängterar att om uttrycket tillskrivs bredast tänkbara betydelse har även den tredimensionella synen ett beteendefokus, Lukes 2008, s. 36 och not 53.

²³ Lukes 2008, s. 36 f. Lukes använder ordet *politiken* i stället för *beslutsprocessen* men jag avser att vidga resonemanget för att kunna tillämpa det på för uppsatsen relevanta sammanhang. Se mer om detta nedan.

²⁴ Lukes 2008, s. 37.

²⁵ Lukes 2008, s. 37 och där angiven not 54.

mycket slagkraftiga frågan: ”Är i själva verket inte den yttersta formen av maktutövning att förmå en eller flera personer att eftertrakta sådant som man vill att de ska eftertrakta – det vill säga få dem att foga sig genom att behärska deras idéer och önskningar?”²⁶

Börjesson och Rehn har sammanfattat Lukes tre dimensioner på ett mycket lättbegripligt sätt enligt följande:

1. Hur A direkt påverkar B.
2. Vad A hindrar B från att göra.
3. Vad A får B att önska och åtrå.²⁷

I de sammanhang som är relevanta för uppsatsen innebär dessa dimensioner att makt kan användas för att få till stånd eller hindra ett visst beslut i processen, men även för att få en person att vilja uppnå ett visst domslut som strider mot dennes verkliga intresse. Jag har i detta resonemang inspirerats av Johansson. Hon påpekar att Lukes teorier kan användas för att studera rättens tillkomst och orsaker men avser för sin del att vidga detta perspektiv genom att använda det för att analysera rättens tillämpning och konsekvenser.²⁸ Jag avser att på liknande sätt vidga Lukes perspektiv, för att analysera de maktförhållanden i Konflikt och försoning som analysen av metodens barnperspektiv ådagalägger.

Det analysverktyg som jag använder i uppsatsen är en kombination av Webers och Lukes resonemang. Dels kommer makt att betraktas i sin enklaste form i enlighet med Webers definition. I uppsatsen innebär det att den som, trots att någon annan gör motstånd, får igenom sin vilja inom Konflikt och försoning har makt. Dels tillåter analysverktyget också ett djupare resonemang med hjälp av Lukes definition, där framför allt den tredje dimensionen används. I uppsatsen innebär det att den som utövar makt inom metoden kan åstadkomma att någon annan av de inblandade personerna inte är medveten om att han eller hon har ett verkligt intresse som strider mot maktutövarens intressen.

²⁶ Lukes 2008, s. 35.

²⁷ Börjesson och Rehn, s. 54.

²⁸ Johansson, s. 136.

1.5 Avgränsningar

Avsikten med uppsatsen är inte att jämföra Konflikt och försoning med den traditionella handläggningsmetoden. Därför utreds inte den traditionella handläggningsmetoden i detalj, och slutsatserna angående barnperspektivet inom Konflikt och försoning ska inte tolkas som ett uttryck för förhållandet till barnperspektivet inom den traditionella handläggningen. Däremot berörs vissa delar av den traditionella handläggningsmetoden i den utsträckning som behövs för att tydliggöra vad Konflikt och försoning är och vad som utmärker den metoden från traditionell handläggning av familjemål.

Inte heller utländska versioner av Konflikt och försoning undersöks i uppsatsen. Visserligen finns material att tillgå avseende dessa men det har inte någon direkt betydelse för uppsatsens syfte, eftersom metoden har anpassats för att stämma överens med den svenska rättsordningen.

I uppsatsen identifieras fyra komponenter av barnperspektivet, vilket inte är detsamma som att dessa utreds. Komponenternas innebörd och gränser undersöks därför bara i den utsträckning som är nödvändig för att själva identifikationen ska kunna ske. Exempelvis redogör jag inte utförligt för vad som är förenligt med barnets bästa eller i detalj för hur beslutsfattare gör för att ta reda på detta i ett enskilt fall.

Inom Konflikt och försoning kan familjerna få olika typer av hjälp utanför domstolen från familjerättssekreteraren, övrig socialtjänst eller andra myndigheter eller organisationer. Jag nämner dessa insatser i uppsatsen men undersöker dem inte i detalj, eftersom uppsatsen så långt som möjligt fokuserar på de mer rättsliga aspekterna av den process som metoden innefattar.

1.6 Forskningsläge

Barnperspektivet nämns i flera forskningsalster. Jag använder mig av några av dessa forskningsalster genom uppsatsen, framför allt i kapitel 2 nedan, men utöver dessa kan några verk som har ordet barnperspektiv i titeln nämnas. Annika Rejmer har skrivit en artikel om barnperspektiv och barnets bästa i tingsrätts handläggning av vårdnadstvister.²⁹ Vidare har Ann-Christin Cederborg m.fl. skrivit om barnperspektiv i socialtjänstens arbete och Pernilla Leviner har skrivit om barnperspektiv i socialtjänstens barnskyddsarbete.³⁰ Slutligen kan nämnas att Eva Nilsson har behandlat barnperspektivet vid prövning om uppehållstillstånd

²⁹ Rejmer 2002.

³⁰ Cederborg och Leviner.

samt att Johanna Schiratzki har skrivit en artikel om ett barnperspektiv på successionsrätten.³¹ En uppdelning i komponenter av barnperspektivet i familjemål, vilken underlättar en analys av barnperspektivet, har dock inte tidigare gjorts.

Det finns en del skrifter om Konflikt och försoning men framför allt rör det sig om rapporter, utvärderingar och informationsbroschyrer från de olika familjerätterna och tingsrätterna, vilka på olika sätt beskriver sitt eget arbete och sina egna erfarenheter med metoden. Till viss del återger vissa av dem information från tidigare rapporter eller utvärderingar, vilka har legat till grund för deras egna projekt. Det finns inte i nuläget någon rättsvetenskaplig forskning som undersöker barnperspektivet och maktförhållandena i Konflikt och försoning som generell metod.

När denna uppsats färdigställs,³² pågår ett forskningsarbete som är förlagt till rättssociologiska enheten vid Lunds universitet och som leds av Annika Rejmer. Där undersöks bland annat vilken effekt Konflikt och försoning har på konfliktutvecklingen och föräldrarnas samarbetsförmåga, genom en studie vid Södertörns, Nacka och Södertälje tingsrätter.³³ Metoden har även behandlats i två examensuppsatser inom andra discipliner. Charlotte Sjöberg skrev 2010 inom ramen för socionomprogrammet en examensuppsats om rättssäkerheten i Konflikt och försoning i projektet *Barn i svåra vårdnadsstrider*.³⁴ Även ur ett folkhälso- och vårdvetenskapligt perspektiv har metoden undersökts, då Emma Isaksson 2013 skrev en examensuppsats som behandlar tillämpningen av Konflikt och försoning i vissa delar av södra Stockholm samt arbetet för att där tillvarata barnets bästa.³⁵

2 Barnperspektivet

Barnperspektivet är ett värdeladdat begrepp som flitigt förekommer inom den moderna juridiska terminologin och samhällsdebatten i övrigt. Diskussioner kring begreppets närmare innebörd är inte lika flitigt förekommande, men ur det studerade materialet kan olika tolkningar av begreppet utläsas. I detta kapitel ska jag kartlägga de komponenter av barnperspektivet som enligt det undersökta materialet utgör förståelsen av ett barnperspektiv i familjemål, och som utgör förståelsen av barnperspektivet i den fortsatta uppsatsen.

³¹ Schiratzki 2004 och Nilsson.

³² Den 22 dec 2016.

³³ Se Vetenskapsrådet, *Projektdatabas*. Projekttiteln är *High-conflict families of divorce - en studie av föräldrar, deras vårdnadskonflikt samt en effektanalys av tre handläggningsmodeller*.

³⁴ Sjöberg.

³⁵ FoU-Södertörn, *Isaksson*. Uppsatsen har publicerats i FoU-Södertörns Skriftserie nr 124/14.

2.1 Presentation av komponenterna

Det finns ingen legaldefinition eller annan allmängiltig definition av begreppet barnperspektiv, vilket innebär att dess betydelse kan variera mellan olika forskningsområden.³⁶ Ordet barnperspektiv återfinns över huvud taget inte i vare sig föräldrabalken eller barnkonventionen. Detta ska inte tolkas som att dessa rättsliga dokument är helt frikopplade från barnperspektivet.³⁷ Jag menar att det i stället ska tolkas som att det just i lag- respektive konventionstexten har bedömts vara lämpligare att uttrycka olika delar av innebörden eller konsekvenserna av begreppet snarare än begreppet i sig. Det medför dock att en studie av nämnda rättsliga dokument inte ger någon vägledning i hur barnperspektivet ska tolkas. Mot denna bakgrund tjänar en undersökning av propositioner, statliga offentliga utredningar och doktrin till att belysa olika tolkningar av begreppets innebörd i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Där kan fyra komponenter utläsas som, enligt det undersökta materialet, tillsammans utgör förståelsen av ett barnperspektiv i familjemål.

Alla fyra komponenter som undersöks i uppsatsen menar jag kan utläsas ur en del av SOU 1997:116 som så gott som ordagrant återges i prop. 1997/98:182.³⁸ Stöd för min uppfattning att dessa fyra komponenter kan utgöra förståelsen av barnperspektivet i familjemål finns både i nyss nämnda dokument och i det övriga material som har studerats. Denna förståelse av barnperspektivet ska förklaras nedan i detta kapitel och kommer att gälla fortsättningsvis i uppsatsen. Den del av SOU 1997:116 som här används för att presentera komponenterna lyder:

Sammanfattningsvis använder vi begreppet barnperspektiv i betydelsen att vuxna ser barnet, strävar efter att förstå det och vidtar åtgärder som de bedömer vara till barnets bästa. I detta ingår att lyssna till barnet och respektera det som en individ med egna rättigheter och uppfattningar.³⁹

Här kan för det första utläsas att i förståelsen av barnperspektivet ingår att vuxna ser och försöker förstå barnet, vilket måste innebära att den vuxne ska *fokusera på barnet*. För det

³⁶ Se Mattsson, not 21 på s. 23.

³⁷ Se för föräldrabalkens del t.ex. prop. 2005/06:99, s. 1, där det anges att målet med där föreslagna ändringar i bestämmelserna om vårdnad, boende och umgänge framför allt var att förstärka barnperspektivet. Vad gäller barnkonventionen kan den i sig sägas ge uttryck för ett barnperspektiv, enligt utredarens och lagstiftarens tolkning i SOU 1997:116, s. 137, respektive prop. 1997/98:182, s. 8.

³⁸ SOU 1997:116, s. 139 och prop. 1997/98:182, s. 8. SOU 1997:116 innehåller en översyn av hur svensk lagstiftning och praxis förhåller sig till barnkonventionen, se s. 15 i utredningen, och i prop. 1997/98:182 beskrivs Sveriges tidigare strategi för att förverkliga barnkonventionen, se s. 1 i propositionen.

³⁹ SOU 1997:116, s. 139.

andra är *barnets bästa* en av komponenterna i barnperspektivet, då vuxna ska vidta åtgärder som de bedömer är till barnets bästa. Vuxna måste för det tredje *lyssna på barnet*, vilket ofta torde innebära att barnet på något sätt kommer till tals. Slutligen fastslås värdet av att *respektera barnet* och barnets ställning som individ, dess rättigheter och dess uppfattningar.

I undersökningen nedan är barnets bästa den första komponent som behandlas, trots att denna inte nämns först i det återgivna uttalandet. Det beror på att barnets bästa är den av komponenterna som har det mest komplicerade förhållandet till barnperspektivet och till de andra komponenterna. Därmed gynnas framställningen av att frågetecknen kring barnets bästa rätas ut först. Övriga komponenter behandlas därefter i varsitt avsnitt enligt den inbördes ordning som följer av det återgivna uttalandet.

2.2 Barnets bästa

Barnets bästa kommer i denna uppsats att behandlas som en komponent i barnperspektivet. Här ska jag visa några olika tolkningar av de två begreppens inbördes förhållande, vilka kan utläsas ur det undersökta materialet. Dessa olika tolkningar visar att förhållandet mellan de två begreppen är komplicerat och att det inte är helt givet att barnets bästa bör klassificeras som en komponent i barnperspektivet så som görs här. Jag anser dock att det inte heller är givet att så *inte* bör göras, utan tycker snarare att det är lämpligt. Min motivering till detta framkommer också nedan.

2.2.1 Synonymer

I det undersökta materialet finns uttalanden som talar för att barnets bästa och barnperspektivet ska förstås som synonymer, där ett hänsynstagande till principen om barnets bästa är detsamma som beaktandet av barnperspektivet. I prop. 1997/98:182 redogörs för hur myndigheter i sitt beslutsfattande ska beakta barnets bästa enligt barnkonventionens artikel 3. I direkt anslutning till den redogörelsen konstateras att "[b]esluten måste *med andra ord* innefatta ett barnperspektiv [min kursivering]".⁴⁰ Jag menar att detta är ett tydligt uttryck för uppfattningen att den som tar hänsyn till barnets bästa per automatik – med andra ord – beaktar barnperspektivet. Ur prop. 2005/06:99 kan samma typ av tolkning utläsas.⁴¹ Regeringen föreslår där, under rubriken "Ett tydligare barnperspektiv", att betydelsen av barnets bästa ska komma till klarare uttryck i föräldrabalken och vara avgörande för alla

⁴⁰ Prop. 1997/98:182, s. 13.

⁴¹ Prop. 2005/06:99 föreslår ändringar i föräldrabalkens regler om vårdnad, boende och umgänge, vilka framför allt har till syfte att förstärka barnperspektivet, se s. 1 i propositionen.

beslut om vårdnad, boende och umgänge.⁴² Dessa uttalanden kan ses som tecken på att barnperspektivet i lag- och konventionstext tar sig uttryck i formuleringar om barnets bästa.

Även i Rejmers resonemang uttolkar jag argument för att barnets bästa kan förstås som synonymt med barnperspektivet. Rejmer menar att det ur förarbetena till föräldrabalken kan utläsas att barnperspektivet alltid ska ha företräde framför det som hon kallar föräldraperspektivet. Enligt henne medför detta att målsättningen då domstolen handlägger föräldrarnas vårdnadstvist är att målet ska avgöras utifrån barnets bästa.⁴³ Jag tolkar Rejmers uttalande som att barnperspektivets starka ställning i familjemål innebär att barnets bästa ska vara avgörande, vilket talar för att begreppen är synonyma. Dessutom menar Rejmer att 6 kap. 2 a § FB, som enligt ordalydelsen behandlar barnets bästa, reglerar domstolarnas skyldighet att anlägga ett barnperspektiv.⁴⁴

Jag menar att de uttalanden som redogjorts för här, visar på en förståelse för barnperspektivet som en synonym till barnets bästa. Uttalandena tyder också på att barnperspektivet som begrepp används i abstrakta sammanhang, medan barnets bästa upplevs något mer konkret och därmed även kan ta sig uttryck i lag- och konventionstext.

2.2.2 En komponent

Förutom uttalanden som talar för att barnets bästa och barnperspektivet är synonyma, återfinns i det undersökta materialet även uttalanden som talar för förståelsen av barnets bästa som en komponent i barnperspektivet. Det är den förståelse som kommer att gälla i uppsatsen. Min tolkning av uttalandena som först ska undersökas i detta avsnitt kan kortfattat uttryckas enligt följande: Barnets bästa är en viktig komponent i barnkonventionen. Barnkonventionen förmedlar barnperspektivet. Barnets bästa kan således sägas vara en komponent även i barnperspektivet. Resonemanget går att utläsa ur prop. 2005/06:99, där det konstateras att ett tydligt barnperspektiv ska finnas vid alla beslut och andra åtgärder som rör barn, samt att barnkonventionen ger uttryck för denna uppfattning. En av de artiklar i barnkonventionen som nämns i sammanhanget är artikel 3 om barnets bästa, vilken är en av konventionens grundpelare.⁴⁵ Lagstiftarens uppfattning här är således att barnperspektivet kan utläsas i barnkonventionen, där barnets bästa utgör en av grundpelarna. Med det synsättet torde barnets

⁴² Prop. 2005/06:99, s. 38.

⁴³ Allmänna Barnhuset, s. 31.

⁴⁴ Rejmer 2003, s. 126.

⁴⁵ Prop. 2005/06:99, s. 38.

bästa även vara en av grundpelarna i barnperspektivet. Uppfattningen att barnkonventionen ger uttryck för ett barnperspektiv framgår även i prop. 1997/98:182.⁴⁶

Resonemanget ovan stämmer överens med SOU 1997:116, där det anges att barnkonventionen i sig kan sägas utgöra vår tids samhällsliga barnperspektiv, samt att principen om barnets bästa är en av flera delar som utgör konventionens grundsyn.⁴⁷ Också i SOU 2016:19 uppges att barnkonventionen förmedlar ett barnperspektiv, och även i den utredningen redogörs för barnets bästa som en av konventionens grundprinciper.⁴⁸ De uttalanden som hittills har undersökts i detta avsnitt talar enligt min mening för att barnets bästa kan klassificeras som en komponent i barnperspektivet. Den tolkning av barnperspektivet som jag utläser ur uttalandena innebär att barnkonventionen ger uttryck för ett barnperspektiv, där en av de viktigaste principerna – och därmed en av komponenterna – är den om barnets bästa.

Ett annat argument för att barnets bästa kan klassificeras som en komponent i barnperspektivet rör uppfattningen att barnets bästa följer barnperspektivets utveckling. I inledningen av prop. 1997/98:182 lämnas en kortfattad redogörelse för de åtgärder som regeringen anser krävs i arbetet för att förankra barnkonventionens synsätt i Sverige. Där konstateras att ”[p]å så sätt kan barnperspektivet utvecklas *så att* barnets bästa verkligen sätts i centrum [min kursivering]”.⁴⁹ Detta vore enligt min uppfattning en mycket märklig formulering om de två begreppen betraktades som synonymer. Jag menar att en rimlig tolkning av uttalandet i stället är att en av *konsekvenserna* om barnperspektivet utvecklas är att barnets bästa, som är en av dess komponenter, sätts i centrum.

2.2.3 Hönan eller ägget?

Resonemangen ovan visar att det finns stöd både för förståelsen av barnets bästa som en synonym till barnperspektivet och för förståelsen av barnets bästa som en komponent i barnperspektivet. Därutöver finns uttalanden som jag menar talar för att barnets bästa inte är en komponent i barnperspektivet utan tvärtom, dvs. att barnperspektivet är en komponent i barnets bästa. I en del av prop. 2009/10:232 finns ett exempel på ett sådant uttalande.⁵⁰ Där presenteras först principen om barnets bästa, så som den framkommer i barnkonventionens

⁴⁶ Prop. 1997/98:182, s. 8.

⁴⁷ SOU 1997:116, s. 137.

⁴⁸ SOU 2016:19, s. 92 och s. 100-106.

⁴⁹ Prop. 1997/98:182, s. 1.

⁵⁰ Prop. 2009/10:232, s. 15. I propositionen presenterar regeringen en ny strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige, se s. 1 i propositionen.

artikel 3. Efter en genomgång av principen, anges sedan att beslutsfattare *därför* (det vill säga på grund av principens relevans och innebörd) ska ha ett barnperspektiv inför olika beslut och åtgärder.⁵¹ Jag tolkar uttalandet som att en del av innebörden av barnets bästa är ett krav på iakttagandet av ett barnperspektiv. Här verkar det således ligga närmare till hands att klassificera barnperspektivet som en komponent i barnets bästa än vice versa.

Ett liknande synsätt framgår i en del av Rejmers tolkning av SOU 1997:116. Hennes tolkning innebär att en förutsättning för att barnets bästa ska kunna fastställas är att ett barnperspektiv anläggs vid utredningsarbete och handläggning av frågor som rör barn.⁵² Även här uppfattar jag det som att barnets bästa är en princip som, bland annat, ställer krav på iakttagandet av ett barnperspektiv.

Uttalandena som har undersökts i just detta avsnitt talar enligt min mening för att barnperspektivet bör ses som en komponent i barnets bästa, dvs. tvärtemot den klassificering som görs i denna uppsats. Det enda som undersökningen av förhållandet mellan barnets bästa och barnperspektivet hittills har kunnat visa säkert är att förhållandet mellan de två begreppen är starkt men komplicerat.

2.2.4 Cirkelresonemang

Som för att komplicera förhållandet mellan barnets bästa och barnperspektivet ytterligare, finns uttalanden som närmast skulle kunna klassificeras som cirkelresonemang. I ett sådant uttalande konstateras först att "[p]rincipen om barnets bästa innebär att berörda beslutsfattare ska anlägga ett barnperspektiv".⁵³ I den delen verkar författarna mena att de två begreppen är synonyma eller möjligen att beaktandet av barnperspektivet är en följd av principen om barnets bästa. Försättningen på uttalandet menar jag dock inte stämmer överens med en sådan tolkning. Där återges delar av den definition av barnperspektivet i SOU 1997:116 som användes ovan för att presentera komponenterna. Barnperspektivet definieras därmed som "att de vuxna ser barnet, strävar efter att förstå det och vidtar de åtgärder som de bedömer vara till barnet [sic!] bästa".⁵⁴ Här verkar författarna i stället mena att barnets bästa är ett av de värden som får genomslag som en konsekvens av att barnperspektivet iakttas. Med andra ord tolkar jag uttalandet enligt följande: En beslutsfattare ska för att tillvarata barnets bästa

⁵¹ Prop. 2009/10:232, s. 15.

⁵² Rejmer 2003, s. 125.

⁵³ Dahlstrand m.fl., s. 139.

⁵⁴ Dahlstrand m.fl., s. 139, som hänvisar till SOU 1997:116, s. 139.

anlägga ett barnperspektiv. För att anlägga ett barnperspektiv måste beslutsfattaren bland annat vidta åtgärder som bedöms vara till barnets bästa.

Formuleringar som dessa är svårtolkade. De tjänar här framför allt till att belysa det komplicerade förhållande som råder mellan barnperspektivet och barnets bästa. Därtill understryker de att det inte finns en allmängiltig förståelse av förhållandet mellan barnets bästa och barnperspektivet.

2.2.5 I denna uppsats

Sammanfattningsvis visar inte de undersökta källorna en entydig bild av förhållandet mellan barnperspektivet och barnets bästa. Av de förhållanden som över huvud taget går att utläsa ur undersökningen framgår att barnets bästa kan förstås på tre olika sätt i förhållande till barnperspektivet. För det första kan barnets bästa och barnperspektivet förstås som synonymer, vilka delvis används i olika sammanhang. För det andra kan barnets bästa förstås som en komponent i barnperspektivet och för det tredje kan barnperspektivet förstås som en komponent i barnets bästa. I uppsatsen kommer jag att utgå från det andra alternativet, vilket innebär att jag kommer att behandla *barnets bästa* som en av de komponenter som tillsammans utgör förståelsen av barnperspektivet i familjemål. Min uppfattning är att det inte går att avgöra om någon av förståelserna är mer korrekt än de andra. Därför väljer jag att göra den tolkning som ger det bredaste analysunderlaget, då den tillåter en analys av såväl barnets bästa som de övriga komponenterna, vilka redogörs för nedan.

2.3 Fokusera på barnet

Fokusera på barnet är en av de fyra komponenter som i uppsatsen utgör förståelsen av barnperspektivet i familjemål. I undersökningen har inte framkommit något som talar emot att fokusera på barnet ska förstås som en komponent i barnperspektivet. I denna del problematiserar jag därför inte på samma sätt som i föregående avsnitt förhållandet mellan att fokusera på barnet och barnperspektivet, utan avser i stället att visa på vilket sätt jag menar att komponenten kommer till uttryck i det undersökta materialet.

2.3.1 Konsekvensanalys

Flera uttalanden i det undersökta materialet tyder på att beslutsfattare för att iaktta ett barnperspektiv måste analysera de konsekvenser beslutet kan få för barn. Jag menar att en sådan konsekvensanalys innebär att beslutsfattare har barnet i fokus. Uttalandena stödjer således uppfattningen att ett barnfokus är en av barnperspektivets komponenter. Det första av

dessa uttalanden återfinns i prop. 2009/10:232, där lagstiftaren förklarar att barnkonventionen ger uttryck för ett barnperspektiv där barnet sätts i fokus vid beslut och åtgärder som rör barn. Eventuella konsekvenser som beslut kan få för barn måste därför alltid övervägas och detta kan gälla både enskilda barn och grupper av barn tillsammans.⁵⁵

Även i SOU 1997:116 framkommer att en konsekvensanalys avseende barnet krävs enligt barnperspektivet. Utredaren uppger där att den som iakttar ett barnperspektiv bland annat ska försöka ta reda på vad barnet har för uppfattning om, och upplevelse av, eventuella förändringar som följer av olika beslut.⁵⁶ Samma typ av tolkning förekommer sedan i SOU 2016:19, där det anges att barnperspektivet medför ett krav på beslutsfattare att ta ställning till vilka inverkningsområden deras beslut kan få på ett barn eller på en grupp av barn.⁵⁷ Mönstret återfinns slutligen också i prop. 2005/06:99, där det framkommer att en analys av eventuella följder som ett beslut kan få för ett barn är en del av att iaktta ett barnperspektiv.⁵⁸

I de här undersökta formuleringarna framhävs vikten av att fokusera på det berörda barnet genom att analysera de konsekvenser som olika beslut kan få för honom eller henne. Jag menar att en sådan konsekvensanalys kräver att den vuxne ser och försöker förstå barnet, vilket innebär att han eller hon fokuserar på barnet.

2.3.2 Synsätt

I det undersökta materialet finns även uttalanden som kan tolkas som att barnperspektivet innefattar brukandet av ett visst synsätt, vilket kräver både att barnet blir sett och att vuxna strävar efter att förstå barnet. Uttalandena talar därmed för att ett barnfokus är en av barnperspektivets komponenter. Allmänna Barnhuset menar exempelvis att barnperspektivet bland annat handlar om den vuxnes syn på barn, samt dennes förståelse för att barnet och den vuxne utgår från skilda världsbilder och meningssammanhang.⁵⁹ Som jag förstår uttalandet, innebär det att den vuxne enligt barnperspektivet måste anlägga ett synsätt där barnet är i fokus. En sådan slutsats kan även uttolkas ur SOU 1997:116, där det framgår att vuxna enligt barnperspektivet ska försöka se olika beslut utifrån barnets eget perspektiv – ”med barnets ögon”.⁶⁰ Utredaren fastslår sedan: ”Barnperspektiv innebär alltså att barnet sätts i fokus”.⁶¹

⁵⁵ Prop. 2009/10:232, s. 11.

⁵⁶ SOU 1997:116, s. 138.

⁵⁷ SOU 2016:19, s. 92. Utredningen innehåller bland annat ett förslag på en lag om inkorporering av barnkonventionen, se s. 19 i utredningen.

⁵⁸ Prop. 2005/06:99, s. 39.

⁵⁹ Allmänna Barnhuset, s. 71.

⁶⁰ SOU 1997:116, s. 138.

⁶¹ SOU 1997:116, s. 138.

Enligt utredningen kan barnperspektivet också innebära att den vuxne ”har barnet i sin synvinkel” samt att den vuxne ser barnet som ”expert” på sin egen situation.⁶²

Vidare anges i prop. 2005/06:99 att ett barnperspektiv medför att beslutsfattare, förutom att företa en konsekvensanalys inför beslut, ska försöka förstå barnet och hur barnet ser på situationen. Även här handlar det om ”att se med barnets ögon”.⁶³ Singer anser också att den som ska iaktta ett barnperspektiv ska ”försöka se barnets situation med barnets ögon”.⁶⁴

Ett annat sätt att uttrycka denna typ av uppfattning förekommer i SOU 2016:19, där det – under rubriken ”Barnet i fokus” – framkommer att barnperspektivet som förmedlas i barnkonventionen är ett förhållningssätt.⁶⁵ Den som iakttar detta förhållningssätt låter enskilda barn, och barn som kollektiv, stå i centrum då den fattar beslut eller vidtar åtgärder som berör dem.⁶⁶ Jag tolkar även detta yttrande som att barnperspektivet innefattar ett synsätt där barn är i fokus.

Uttalandena i detta avsnitt visar alla en förståelse för barnperspektivet som innebär att den vuxne måste använda ett visst synsätt. Detta synsätt beskrivs på olika sätt i uttalandena men kräver alltid att barnet sätts i fokus.

2.3.3 I denna uppsats

I detta avsnitt har jag visat att det finns stöd för uppfattningen att barnperspektivet kräver att beslutsfattaren fokuserar på barnet. Resonemangen som har undersökts här uttrycker detta dels genom att barnperspektivet kräver en konsekvensanalys där barnet är i fokus, dels genom att barnperspektivet kräver brukandet av ett visst synsätt där barnet är i fokus. I denna uppsats kommer därför *fokusera på barnet* att förstås som en komponent i barnperspektivet avseende familjemål. Det betyder lite mer konkret att den som iakttar ett barnperspektiv ser barnet och strävar efter att förstå honom eller henne.

⁶² SOU 1997:116, s. 138.

⁶³ Prop. 2005/06:99, s. 39.

⁶⁴ Singer, s. 359. Singer menar att det trots detta uppenbarligen är den vuxnes vetenskap och beprövade erfarenhet som läggs till grund för beslut, varför barnperspektivet i själva verket ses genom dennes ögon.

⁶⁵ SOU 2016:19, s. 91 f.

⁶⁶ SOU 2016:19, s. 92.

2.4 Lyssna på barnet

I uppsatsen förstås lyssna på barnet som en av barnperspektivets komponenter. Även i detta avsnitt kommer framställningen att ta sikte på hur jag menar att komponenten kan utläsas ur det undersökta materialet. Min uppfattning är att komponenten har en stark koppling till barnets rätt eller möjlighet att komma till tals, varför även uttalanden om detta undersöks i sammanhanget.

2.4.1 Rättighet och skyldighet

Förslagen i prop. 2005/06:99 som syftar till att förändra regler om vårdnad, boende och umgänge har framför allt sin grund i ett strävande efter att förstärka barnperspektivet. Barnets rätt att komma till tals i frågor om vårdnad, boende och umgänge är en av de faktorer som lagstiftaren avser att förbättra genom förslagen.⁶⁷ Jag menar att detta visar att lagstiftaren anser det vara viktigt att den som ska iakttä ett barnperspektiv lyssnar på barnet. Synen på barnets rätt att komma till tals som en del av barnperspektivet bekräftas av Singers resonemang. Enligt min tolkning av Singer, menar hon att det finns ett barnperspektiv vid beslut och åtgärder om dessa grundar sig på både barnets behov och barnets intresse. Det är barnet själv som ska ha rätt att definiera vad som ligger i hans eller hennes intresse och barnperspektivet innefattar därför att beslutsfattare ska tala med barnet.⁶⁸

I prop. 2005/06:99 framgår vidare, vilket även anges ovan, att skyldigheten att iakttä ett tydligt barnperspektiv vid åtgärder som rör barn kan utläsas ur barnkonventionen. Förutom principen om barnets bästa betonas i det sammanhanget också barnets rätt att komma till tals.⁶⁹ Den rätten utgör en annan av barnkonventionens grundläggande principer och kommer till uttryck i artikel 12. Bestämmelsen ålägger konventionsstaterna att tillförsäkra barn rätten både att få uttrycka sina åsikter samt få dessa beaktade och att få höras i förfaranden som rör det aktuella barnet. På så sätt menar jag att sambandet mellan barnperspektivet och barnkonventionen även talar för att lyssnandet på barnet är en komponent i barnperspektivet. Detta stämmer överens med SOU 1997:116, där det framgår att barnkonventionen i sig kan sägas utgöra vår tids samhälleliga barnperspektiv, samt att vikten av att lyssna till barnet är en av de delar som utgör konventionens grundsyn.⁷⁰

⁶⁷ Prop. 2005/06:99, s. 1 f.

⁶⁸ Singer, s. 35 och 359.

⁶⁹ Prop. 2005/06:99, s. 38 f.

⁷⁰ SOU 1997:116, s. 137. Se även avsnitt 2.2.2 ovan.

2.4.2 Analysverktyg

Barnets rätt att komma till tals och den vuxnes motsvarande skyldighet att lyssna på barnet är inte bara en rättighet respektive skyldighet som är viktig i sig själv, utan den kan även användas som ett medel för att komma åt för barnperspektivet nödvändig kunskap. I prop. 2005/06:99 kan uttolkas att det är genom att lyssna på barnet som beslutfattare uppnår den förståelse och företar den analys som barnperspektivet kräver, eftersom det anges att i förståelsen och analysen ”ingår” att beslutfattaren lyssnar på barnet.⁷¹ Den typen av formulering känns igen från den definition i SOU 1997:116 som användes ovan för att presentera komponenterna. Även där framgår att barnperspektivet ställer vissa krav på den vuxnes fokus och bedömningar, samt att lyssnandet på barnet ingår som ett moment då kraven uppfylls.⁷²

Ovan undersökta uttalanden visar för det första att viss information måste beaktas för att ett barnperspektiv ska anses föreligga och för det andra att barnperspektivet medför att den informationen ska inhämtas genom att barnet får komma till tals. Rejmer uttrycker en liknande ståndpunkt. Jag tolkar hennes resonemang som att barnets synpunkter krävs för att barnets bästa ska kunna utredas, vilket i sin tur är ett krav för att ett barnperspektiv ska föreligga.⁷³ Det menar jag är ett uttryck för förståelsen att den som ska iaktta ett barnperspektiv måste lyssna på barnet för att få tillgång till för barnperspektivet nödvändig information.

2.4.3 I denna uppsats

Det har visats att det undersökta materialet ger stöd för uppfattningen att den som ska iaktta ett barnperspektiv ska lyssna på barnet och att barnet således bör ges chansen att komma till tals. Detta talar för att det råder ett sådant samband mellan barnperspektivet och lyssnandet på barn att det senare kan ses som en komponent i det förra. I de uttalanden som har undersökts uttrycks komponenten dels som en skyldighet respektive rättighet som i sig själv måste respekteras enligt ett barnperspektiv, dels som ett verktyg för att erhålla och analysera information i enlighet med kraven i barnperspektivet.

Jag vill här påpeka att denna komponent ser olika ut beroende på barnets ålder och på andra omständigheter. Min uppfattning, och tolkning av det undersökta materialet, är att en beslutfattare som inte lyssnar på ett barn som är så pass ungt att det förefaller lönlöst, trots

⁷¹ Prop. 2005/06:99, s. 39.

⁷² SOU 1997:116, s. 139.

⁷³ Allmänna Barnhuset, s. 32.

detta kan iakttä ett barnperspektiv. Vad jag menar med denna klassificering är således att komponenten är en nödvändig del i barnperspektivet på så sätt att den måste övervägas och beaktas men inte på så sätt att den måste få genomslag i varje beslut för att ett barnperspektiv ska anses iakttaget. Med detta klargjort, kommer *lyssna på barnet* i uppsatsen att behandlas som en komponent i barnperspektivet avseende familjemål. Komponenten innebär att den vuxne lyssnar på barnet, vilket indirekt ställer vissa krav på att barnet får komma till tals.

2.5 Respektera barnet

Denna uppsats kommer att behandla respektera barnet som en komponent i barnperspektivet avseende familjemål. Det undersökta materialet tyder enligt min mening på att en sådan klassificering är närmast självklar. De tydligaste uttrycken för detta ska framställas här.

2.5.1 Utgångspunkten för barnperspektivet

I både SOU 1997:116 och prop. 2005/06:99 förekommer en mycket stark skrivning som är talande i detta sammanhang. Där anges att respekten för barnets fulla människovärde och integritet är utgångspunkten i barnperspektivet.⁷⁴ Beslutsfattare måste därmed, för att iakttä ett barnperspektiv, respektera barnet som en individ med egna uppfattningar.⁷⁵ Nämnda förarbeten ger på så sätt tydligt uttryck för uppfattningen att denna respekt är en av komponenterna i barnperspektivet; kanske till och med den viktigaste. Schiratzki hävdar till och med att det råder en samsyn i att denna respekt, för barnets fulla människovärde och integritet, är just barnperspektivets utgångspunkt.⁷⁶

Även i prop. 1997/98:182 anges att utgångspunkten för det barnperspektiv som går att utläsa i barnkonventionen är respekten för barnets fulla människovärde och integritet. Här anses barnkonventionens budskap rent av kunna sammanfattas med orden "[b]arn skall respekteras".⁷⁷ Vuxnas skyldighet att respektera barnet som en individ med egna rättigheter och uppfattningar uppmärksammas också i det sammanhanget.⁷⁸ I propositionen framgår således att barnkonventionen ger uttryck för ett barnperspektiv, samt att det barnperspektivet lyfter respekten för barn som sitt kanske viktigaste värde.

⁷⁴ SOU 1997:116, s. 138 och prop. 2005/06:99, s. 39.

⁷⁵ Prop. 2005/06:99, s. 39.

⁷⁶ Schiratzki 2014, s. 33.

⁷⁷ Prop. 1997/98:182, s. 8.

⁷⁸ Prop. 1997/98:182, s. 8.

2.5.2 En viktig del av barnperspektivet

Det finns även något svagare uttryckssätt, som likväl tydligt talar för att respekten för barn är en komponent i barnperspektivet. I SOU 2016:19 förklaras att ett barnperspektiv som har sin grund i barnkonventionen bygger på respekten för barnets egna behov, intressen och åsikter.⁷⁹ På samma sätt framgår i prop. 2009/10:232 att anammandet av ett barnperspektiv ”speglar synen på barn som fullvärdiga medborgare och kompetenta individer som ska bemötas med respekt i alla sammanhang”.⁸⁰ Det framgår i båda dessa uttalanden att barnperspektivet inte kan iakttas utan att barn respekteras såsom enskilda individer, vilket jag menar innebär att barnets rätt att bemötas med respekt behandlas som en komponent i barnperspektivet.

2.5.3 I denna uppsats

Det undersökta materialet ger uttryck för att en viktig del av barnperspektivet är respekten för barn som individer med egna rättigheter och uppfattningar. Denna respekt kan ses som något som barnperspektivet bygger på, något som barnperspektivet speglar eller rent av barnperspektivets utgångspunkt. Dessa synsätt stämmer alla överens med en klassificering av respekten för barn som en komponent i barnperspektivet. I denna uppsats kommer därför *respektera barnet* att behandlas som en av de komponenter som utgör förståelsen av ett barnperspektiv i familjemål. Det innebär att den som iakttar ett barnperspektiv respekterar barnet som en individ med egna rättigheter och uppfattningar.

2.6 Uppsamling av komponenterna

De fyra komponenter som, i enlighet med det undersökta materialet, i uppsatsen kommer att utgöra förståelsen av barnperspektivet i familjemål är *barnets bästa*, *fokusera på barnet*, *lyssna på barnet* och *respektera barnet*. Avgörande för min bedömning av i vilken mån Konflikt och försoning lever upp till barnperspektivet så som det kan förstås i familjemål kommer därför att vara hur metoden tillgodoser dessa komponenter. I vilken utsträckning *barnets bästa* beaktas inom metoden blir därför betydelsefullt. Detsamma gäller för hur vuxna inom metoden ser och strävar efter att förstå barnet, eller med andra ord *fokuserar på barnet*. Det har också betydelse hur de vuxna inom metoden *lyssnar på barnet* och indirekt i vilken utsträckning barnet kan komma till tals i processen. Slutligen har det betydelse hur de vuxna

⁷⁹ SOU 2016:19, s. 92.

⁸⁰ Prop. 2009/10:232, s. 11.

inom metoden *respekterar barnet* som en individ med egna rättigheter och uppfattningar, samt hur barnet över huvud taget visas respekt inom metoden.

3 Konflikt och försoning

I förevarande kapitel undersöks Konflikt och försoning. Jag kommer kortfattat att redogöra för metodens bakgrund, för att sedan utreda metodens nuvarande ställning genom en undersökning av dess utbredning och marknadsföring. Slutligen redogör jag för hur processen i Konflikt och försoning går till. Det som framgår i detta kapitel kommer att ligga till grund för den kommande analysen av barnperspektivet i Konflikt och försoning.

3.1 Från Kalifornien till Sverige

Med rötter i Kalifornien har Konflikt och försoning efter anpassningar funnit väg genom det norska rättssystemet och numera in i det svenska.⁸¹ I början av 2008 inleddes det projekt som kom att introducera metoden i det svenska rättssystemet.⁸² Projektet kallas *Barn i svåra vårdnadsstrider* eller *Stockholmsprojektet*⁸³ och bedrevs inom Barn- och ungdomsenheten vid Hägersten-Liljeholmen stadsdelsförvaltning.⁸⁴ Inom projektet uttrycktes oro över konsekvenserna av att familjer där föräldrarna är i konflikt inte sällan blir aktuella för åtgärder inom både tingsrätt, familjerätt och övrig socialtjänst. Det ansågs finnas en risk att olika myndigheter på så sätt bidrar med arenor där föräldrarnas konflikt kan förstärkas. Vidare uppmärksammades att det är av yttersta vikt för barnets välmående efter en separation att föräldrakonflikten motarbetas. Det angavs att barn vars föräldrar strider mot varandra, lider på ett sätt som är jämförligt med psykisk misshandel samt riskerar att inte fullt ut få sina behov tillgodosedda. Konsekvenserna av de problem som barn upplever i sådana situationer, riskerar de att bära med sig i vuxenlivet. Mot den bakgrunden utgjorde projektet ett led i arbetet för att hjälpa familjer i djupgående och långdragna konflikter, då befintliga arbetsmetoder inte ansågs räcka till.⁸⁵

⁸¹ Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, s. 18.

⁸² Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, se s. 5 för startdatum och s. 23 för att det var första gången metoden användes i Sverige.

⁸³ Se t.ex. FoU-Södertörn, *Blom*, s. 9.

⁸⁴ Se Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*.

⁸⁵ Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, s. 4 f.

Inom Stockholmsprojektet fördes diskussioner kring vad som var viktigt i arbetssätt som tillämpas på barn och familjer i svåra vårdnadsstrider. Ett fördjupat barnperspektiv angavs då som en av tre särskilt viktiga faktorer som ansågs göra arbetssättet verksamt.⁸⁶ En av anledningarna till att metoden Konflikt och försoning valdes ut för att prövas inom ramen för Stockholmsprojektet var just att den ansågs kunna stärka barnperspektivet.⁸⁷

I Stockholmsprojektets slutrapport framgår att förhoppningen inom projektet var att Konflikt och försoning, bland annat "[g]enom att stärka barnperspektivet", skulle ge upphov till fler varaktiga samförståndslösningar bland föräldrarna.⁸⁸ I det sammanhanget nämns inte hur metoden antogs kunna stärka barnperspektivet, men i ett senare avsnitt framgår att den sakkunnige inom den norska varianten av metoden bjuds in till rätten just för att stärka barnperspektivet.⁸⁹ Vidare angavs att metoden Konflikt och försoning var avsedd att erbjuda flexibilitet samt att lyfta fram barnet vid sammanträden i domstol. Jag menar att det kan antas att dessa faktorer – den sakkunniges roll samt domstolsprocessens utformning – utgör en del av orsaken till att metoden förutspåddes stärka barnperspektivet. Konflikter skulle kunna hanteras innan de eskalerade och föräldrarna skulle kunna få hjälp att lägga konflikterna bakom sig. Tack vare den stärkta samverkan mellan socialtjänsten och tingsrätten som metoden innebar, var den också ett sätt att arbeta mot att föräldrarna utnyttjade myndighetsarbetet för att förvärra sin konflikt.⁹⁰

3.2 Nuvarande ställning i Sverige

3.2.1 Utbredning

Konflikt och försoning har, sedan dess svenska uppkomst genom Stockholmsprojektet, införts i en rad tingsrätter i Sverige men det förefaller inte tidigare ha gjorts någon kartläggning av spridningens omfattning. Vid kontakt med Domstolsverket har framkommit att inte heller de har någon information om Konflikt och försoning eller dess utbredning.⁹¹ Frågan har undersökts inom ramen för denna uppsats, eftersom den har betydelse för den allmänna

⁸⁶ De andra två faktorerna som angavs är stärkt stöd eller behandling och ett ökat samarbete mellan myndigheter och professionella.

⁸⁷ Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, s. 16.

⁸⁸ Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, s. 17.

⁸⁹ I Norge fungerar en barnpsykolog som den sakkunnige, medan det i Sverige är en familjerättssekreterare som har den rollen.

⁹⁰ Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, s. 17 f.

⁹¹ E-postmeddelande från Eva Elvingsson, jurist på avdelningen för domstolsutveckling på Rättsenheten vid Domstolsverket, den 12 sept 2016 kl. 10:38.

förståelsen för Konflikt och försoning samt för hur utbredd metodens behandling av barnperspektivet är. Jag vill redan här klargöra att det som i allmänhet avses med att en tingsrätt använder sig av metoden inte är att tingsrätten helt och hållet har ersatt den ordinarie handläggningsmetoden, utan endast att de i någon utsträckning tillämpar Konflikt och försoning.

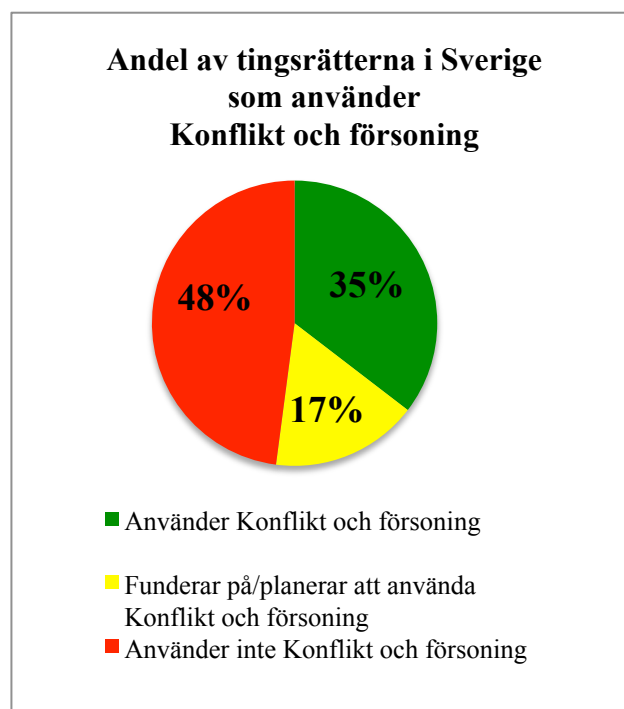
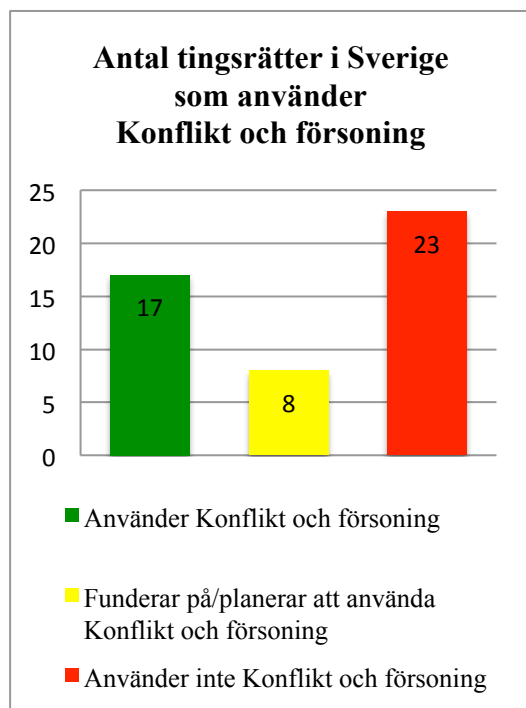
Genom e-postkontakter med samtliga Sveriges 48 tingsrätter har jag kartlagt metodens utbredning. Den här aktuella frågan som ställdes till tingsrätterna var: ”Använder ni er av metoden Konflikt och Försoning på er tingsrätt?”.⁹² Trots att frågan således endast tog sikte på huruvida tingsrätterna vid frågetillfället⁹³ använde sig av metoden, har vissa av tingsrätterna självmant uppgett att de *funderar på eller planerar att använda sig av Konflikt och försoning* i framtiden. Antalet tingsrätter som redovisas i den kategorin ska därmed ses som ett minsta möjliga antal, eftersom det skulle kunna förhålla sig så att några av tingsrätterna som svarade att de inte använder sig av metoden i praktiken hänför sig dit. Följaktligen bör antalet tingsrätter som redovisas under kategorin *använder inte Konflikt och försoning* betraktas som ett största möjliga antal, medan antalet i kategorin *använder Konflikt och försoning* är ett exakt antal.

Många av tingsrätterna har svarat självmant på frågan, medan andra behövde en påminnelse för att göra detta. De tingsrätter som inte svarade efter att ha fått en påminnelse, tillsändes en begäran om allmänna handlingar som avser Konflikt och försoning.⁹⁴ I svaren på denna begäran kunde det framgå huruvida metoden tillämpas på respektive tingsrätt. De tingsrätter som inte svarade efter att ha fått både förfrågan, påminnelse om förfrågan och begäran om allmänna handlingar, fick en påminnelse om begäran om allmänna handlingar. I vissa fall uppgav tingsrätterna att de inte kunde göra den typen av sökning som krävdes för att ta fram den allmänna handlingen som eftersöktes. Dessa tingsrätter fick då följdfrågor som så småningom ledde fram till ett svar. Resultatet av undersökningen framgår av diagrammen nedan.

⁹² I e-postmeddelandet fanns även en följdfråga, som lyder: ”Om ja, har ni någon rapport eller annan dokumentation om ert arbete med metoden?”.

⁹³ Den 7 okt 2016 kl. 10:42.

⁹⁴ Luleå tingsrätt svarade efter påminnelsen att domstolen ”i princip inte har möjlighet att yttra [sig] i andra fall än de där domstolen författningsmässigt är skyldig att göra detta”. Begäran om allmänna handlingar var därmed ett sätt att ge Luleå tingsrätt möjlighet att besvara frågan.



Diagrammen visar att det inte längre bara är ett fåtal tingsrätter som använder sig av Konflikt och försoning. Sjutton av tingsrätterna⁹⁵ (35 %) tillämpar redan metoden och åtta stycken⁹⁶ (17 %) uppger att de antingen funderar på eller planerar att tillämpa den i framtiden. Två av dessa åtta; Växjö och Örebro, uppger sig ha för avsikt att börja använda Konflikt och försoning i årsskiftet 2016/2017 respektive i januari 2017. Färre än hälften av tingsrätterna, tjugotre stycken⁹⁷ (48 %), uppger att de inte använder sig av Konflikt och försoning i sin verksamhet.⁹⁸

3.2.2 Barnperspektivet som marknadsföring

En viktig del av orsaken till att syftet med denna uppsats är relevant, är att barnperspektivet i marknadsföringen av Konflikt och försoning används för att rättfärdiga och uppmuntra till användandet av metoden. I detta avsnitt ska jag därför visa att så sker.

Attunda tingsrätt är den, i alfabetisk ordning, första tingsrätten som tillämpar Konflikt och försoning. I ett informationsblad anges att Konflikt och försoning är en samverkan mellan

⁹⁵ Tingsrätterna i Attunda, Borås, Göteborg, Helsingborg, Hässleholm, Lund, Malmö, Nacka, Norrtälje, Skellefteå, Solna, Södertälje, Södertörn, Uppsala, Varberg, Vänersborg, och Västmanland.

⁹⁶ Tingsrätterna i Falun, Gävle, Haparanda, Lycksele, Norrköping, Växjö, Ystad och Örebro.

⁹⁷ Tingsrätterna i Alingsås, Blekinge, Eksjö, Eskilstuna, Gotland, Gällivare, Halmstad, Hudiksvall, Jönköping, Kalmar, Kristianstad, Linköping, Luleå, Mora, Nyköping, Skaraborg, Stockholm, Sundsvall, Uddevalla, Umeå, Värmland, Ångermanland och Östersund.

⁹⁸ De flesta av dessa tingsrätter kunde ge ett tydligt negativt svar. Blekinge tingsrätt angav dock att de ”tror” att de inte använder sig av metoden och Linköpings tingsrätt skrev att ”[v]ad som har kommit till [deras] kännedom så har [de] inte använt [sig] av den metoden vid [tingsrätten].”

Attunda tingsrätt och familjerätterna i domsagan, vilken bland annat är till för att stärka barnperspektivet.⁹⁹ Ett dokument benämnt ”Lathund för förhandling”, som rör de muntliga förberedelserna vid Konflikt och försoning, har upprättats vid *Borås* tingsrätt. Även där anges – under den första punkten som reglerar det som ordföranden ska ta upp – orden ”Stärka barnperspektivet”.¹⁰⁰

I *Göteborg* bedrivs för närvarande ett projekt där metoden prövas. På ett samrådsmöte mellan advokater och representanter för tingsrätten respektive familjerätten i Göteborg framfördes information som senare skickades ut till de deltagande advokaterna. I den informationen anges också att en av anledningarna till att erbjuda Konflikt och försoning är att stärka barnperspektivet.¹⁰¹ Samma typ av information lämnas i *Helsingborg*. På tingsrättens hemsida hänvisas den som vill veta mer om projektet Konflikt och försoning till en skrift där det anges att styrkan i metoden är att barnperspektivet sätts i fokus.¹⁰² Även i *Hässleholm* uppmärksammas barnperspektivet i samband med Konflikt och försoning. Via kommunens hemsida bereds tillgång till en broschyr om Konflikt och försoning, vars försätsblad informerar om det samarbete mellan tingsrätt och familjerätt som Konflikt och försoning utgör.¹⁰³ Där framgår att arbetet bland annat är till för att stärka barnperspektivet. Detsamma framgår i en broschyr från bland andra *Lunds* tingsrätt, angående samarbetet mellan den tingsrätten och berörd familjerätt.¹⁰⁴ Samma information om samarbetet mellan tingsrätt och familjerätt lämnas av Familjerättsbyrån i *Malmö*, i ett informationsblad som därtill anger att en av anledningarna till att metoden erbjuds är stärkandet av barnperspektivet.¹⁰⁵

Mönstret fortsätter genom listan av tingsrätter som tillämpar Konflikt och försoning i sin verksamhet. I en broschyr från bland andra *Nacka*, *Södertälje* och *Södertörns* tingsrätter framgår att stärkandet av barnperspektivet utgör anledning till att föräldrarna erbjuds metoden.¹⁰⁶ Även *Norrtälje* tingsrätt hänvisar på sin hemsida till ett informationsblad som anger att parterna erbjuds metoden för att stärka barnperspektivet i de aktuella målen.¹⁰⁷ I informationsbroschyrer från bland andra *Skellefteå* och *Solna* tingsrätter framkommer att

⁹⁹ Attunda, *Informationsblad*.

¹⁰⁰ Borås, *Lathund*.

¹⁰¹ Göteborg, *Bildpresentation*, s. 2.

¹⁰² Helsingborg, *Information* och Helsingborg, *Wittsell*, s. 4.

¹⁰³ Hässleholm, *Broschyr*.

¹⁰⁴ Lund, *Broschyr*, s. 1.

¹⁰⁵ Malmö, *Informationsblad*, s. 1.

¹⁰⁶ FoU-Södertörn, *Informationsblad*.

¹⁰⁷ Norrtälje, *Information* och Norrtälje, *Informationsblad*, s. 2.

Konflikt och försoning innebär en samverkan – mellan respektive tingsrätt och aktuell familjerätt – som också är till för att bland annat stärka barnperspektivet. Vidare anges även i dessa sammanhang att stärkandet av barnperspektivet är en av anledningarna till att metoden erbjuds.¹⁰⁸ I *Uppsala* framhävs barnperspektivet genom att projektet som rör Konflikt och försoning där bland annat syftar till att stärka barnperspektivet.¹⁰⁹

Barnperspektivet undgår inte diskussionen kring Konflikt och försoning vid någon av tingsrätterna som tillämpar metoden. Den som googlar ”Varbergs tingsrätt Konflikt och försoning” får som översta träff *Varbergs* tingsrätts hemsida, där ett pressmeddelande från Södertörns tingsrätt beskriver hur barnperspektivet lyfts fram av familjerättssekreteraren inom Konflikt och försoning.¹¹⁰ *Vänersborgs* tingsrätt hör till den skara av tingsrätter som har en broschyr som informerar om att samverkan mellan tingsrätten och de aktuella familjerätterna bland annat är till för att stärka barnperspektivet. Även i den broschyren anges därtill att en av anledningarna till att metoden erbjuds är stärkandet av barnperspektivet.¹¹¹ På samma sätt uppger *Västmanlands* tingsrätt och Familjerättsgruppen i Västerås stad att syftet med deras gemensamma Konflikt-och-försoningsprojekt bland annat är att stärka barnperspektivet.¹¹²

I detta avsnitt har visats att barnperspektivet används för att rättfärdiga och uppmuntra användandet av Konflikt och försoning på alla platser i Sverige där metoden tillämpas. Mot denna bakgrund menar jag att det är troligt att hänsynen till barnperspektivet har varit, och fortfarande i dag är, en viktig orsak till metodens framfart vid Sveriges tingsrätter. Eftersom en stor del av den aktuella informationen vänder sig direkt till parterna, kan metodens påstådda relation till barnperspektivet ligga till grund även för deras beslut att acceptera metoden i sin tvist. Sammantaget finns det skäl att misstänka att utbredningen av Konflikt och försoning har skett på felaktiga grunder om det skulle visa sig att metoden inte har ett starkt barnperspektiv.

¹⁰⁸ Skellefteå, *Broschyr*, s. 1 f. och Solna, *Infoblad*, s. 1 f.

¹⁰⁹ Uppsala, *Projektbeskrivning*, s. 1.

¹¹⁰ Sökning på sökmotorn Google.se med sökorden ”Varbergs tingsrätt konflikt och försoning” 14 nov 2016, där den översta träffen var: Varberg, *Pressmeddelande*.

¹¹¹ Vänersborg, *Folder*, s. 1 f.

¹¹² Västmanland, *Del I*, s. 1.

3.3 Så går det till

Arbets sättet inom Konflikt och försoning är flexibelt och kan anpassas både till den aktuella familjen och till den specifika tingsrätten samt familjerätten. Därför har jag i det följande sammanställt en övergripande redogörelse för metoden, med avsikten att förmedla en så allmängiltig bild som möjligt av metoden.

3.3.1 Processen initieras

Initiativet till ett Konflikt och försoningsförfarande kan komma från tre håll. De olika tingsrätterna tillåter i sina respektive verksamheter en eller flera av dessa varianter för att inleda metoden. För det första kan tingsrätten vara den som tar initiativet. Det kan ske genom att tingsrätten frågar familjerätten om ett visst mål lämpar sig för metoden, i samband med att familjerätten kontaktas angående snabbupplysningar, 6 kap. 20 § 2 st. FB, eller registeruppgifter, 6 kap. 19 § 2 st. FB.¹¹³ För det andra kan familjerätten själv komma med initiativ till Konflikt och försoning.¹¹⁴ Även detta kan ske i samband med ett uppdrag att lämna snabbupplysningar.¹¹⁵ Familjerätten har då olika stort inflytande över urvalet beroende på vilken ort det rör sig om. Det kan gå till så att tingsrätten och familjerätten ska vara överens om att metoden ska tillämpas,¹¹⁶ eller att familjerätten lämnar ett förslag som tingsrätten beslutar om.¹¹⁷ För det tredje kan en förälder eller dess ombud lyfta frågan om Konflikt och försoning. I vissa sådana fall kan en lämplighetsprövning krävas för att metoden ska kunna erbjudas föräldrarna.¹¹⁸

3.3.2 Urval

Det finns inte en klar och samstämmig bild av vilka mål som lämpar sig för Konflikt och försoning och vilka mål som i stället ska handläggas enligt den traditionella metoden. I vissa fall kan det krävas att åtminstone något yrkande har framställts interimistiskt i målet för att Konflikt och försoning ska anses tillämplig.¹¹⁹ Det kanske allra viktigaste kriteriet som föräldrarna måste möta är dock samtycket, då det på flera håll i det undersökta materialet framgår att Konflikt och försoning är en metod som bygger på frivillighet från båda

¹¹³ I FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 1, framgår båda dessa varianter. I Västmanland, *Del III*, s. 5, framgår snabbupplysningsvarianten.

¹¹⁴ FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 1.

¹¹⁵ Se FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 1; Helsingborg, *Wittsell*, s. 6 f. och Västmanland, *Del III*, s. 5.

¹¹⁶ FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 1.

¹¹⁷ Helsingborg, *Wittsell*, s. 7.

¹¹⁸ Västmanland, *Del III*, s. 5.

¹¹⁹ Västmanland, *Del III*, s. 5.

föräldrarnas sida.¹²⁰ Förutom avsaknad av samtycke, finns andra omständigheter som kan medföra att metoden inte anses lämplig i ett visst fall. Exempel på sådana är faktorer relaterade till missbruk, våld, hot, skyddsbehov, psykisk ohälsa eller psykiatrisk diagnos, samt andra uppgifter om familjen i socialregistret.¹²¹ Även praktiska hänsyn, såsom avstånd till en förälders bostad, har uppmärksammats.¹²² Vilka av omständigheterna som beaktas, samt vilken betydelse de får vid urvalet, varierar något. Det står dock klart att förekomsten av en eller flera av de för respektive tingsrätt aktuella riskfaktorerna beaktas och kan medföra att metoden inte erbjuds efter en bedömning i det enskilda fallet.¹²³ Vidare förefaller intensiteten och varaktigheten av konflikten ha olika inverkan på denna bedömning vid respektive ort.¹²⁴

3.3.3 Första muntliga förberedelsen

Efter att initiativ har tagits till att tillämpa Konflikt och försoning, och målet har bedömts som lämpligt för detta, följer den första muntliga förberedelsen. Till skillnad från traditionella muntliga förberedelser i tingsrätten, innebär dessa inom Konflikt och försoning att en (eller flera)¹²⁵ familjerättssekreterare deltar.¹²⁶ Dessa sammanträden varar också normalt under en längre tid än de traditionella muntliga förberedelserna.¹²⁷

Det råder delade meningar om på vilket sätt de närvarande rent fysiskt bör vara placerade under den muntliga förberedelsen. Inom Konflikt och försoning är det viktigt att tingsrätten, familjerätten och föräldrarna alla kan samarbeta med varandra och det finns olika uppfattningar om hur dessa ska placeras i rummet för att bäst främja detta samarbete, samt i övrigt bäst gagna processen. Enligt en variant sitter rätten bredvid familjerätten på ena sidan

¹²⁰ Se t.ex. FoU-Södertörn, *Informationsblad*, s. 6; Helsingborg, *Handläggningsrutiner*, s. 1 och Västmanland, *Del III*, s. 5.

¹²¹ Se Helsingborg, *Wittsell*, s. 6 f; Västmanland, *Del II*, s. 5 och FoU-Södertörn, *Blom*, s. 11.

¹²² Västmanland, *Del II*, s. 5.

¹²³ Nacka, *Handläggningen*, s. 18 samt FoU-Södertörn, *Blom*, s. 11; Helsingborg, *Wittsell*, s. 6 f. och Västmanland, *Del II*, s. 5.

¹²⁴ Se t.ex. FoU-Södertörn, *Blom*, s. 10 (där det anges att föräldrarnas konflikt antas vara djupgående) samt Nacka, *Handläggningen*, s. 17 f. (där det framgår att metoden är avsedd att erbjudas i svårare konflikter mellan föräldrar, samt att tidigare tvister och andra faktorer knutna till föräldrarnas tidigare konflikt kan tyda på att metoden är lämplig i det aktuella fallet). Jfr. t.ex. Västmanland, *Del II*, s. 5 (där metoden som utgångspunkt ska erbjudas alla, med reservation för forumregler) och Helsingborg, *Wittsell*, s. 8 (där den förebyggande aspekten betonas och det klargörs att inget krav på tidigare vårdnadstvister föreligger).

¹²⁵ För enkelhetens skull refererar jag för det mesta till familjerättssekreteraren i singular.

¹²⁶ Se Västmanland, *Del III*, s. 5; Helsingborg, *Wittsell*, s. 10 och FoU-Södertörn, *Blom*, s. 10.

¹²⁷ Se t.ex. Västmanland, *Del III*, s. 5 och Helsingborg, *Handläggningsrutiner*, s. 1. Jfr. FoU-Södertörn, *Informationsblad*, s. 4, där det framgår att den beräknade förhandlingstiden där (åtminstone för det första tillfället) är en halv dag, men inte att denna tid är längre än vad som gäller för de traditionella muntliga förberedelserna.

av bordet medan parterna placeras mittemot varandra, så att de sitter närmast rätten samt familjerätten på sin ena sida och har sina respektive ombud bredvid sig på den andra sidan.¹²⁸ Ett annat alternativ är att föräldrarna sitter intill varandra, mittemot representanter för rätten och familjerätten.¹²⁹ Ombuden placeras då längre ifrån parterna, vilket kan tolkas som en markering av den mer tillbakadragna roll som de förväntas spela inom Konflikt och försoning jämfört med inom den traditionella handläggningen.¹³⁰

Inledningen av mötet består typiskt sett i att rättens ordförande, i varierande grad ackompanjerad av familjerättsrepresentanten, berättar om processens syfte och tillvägagångssätt samt om vilka roller de olika aktörerna har i metoden.¹³¹ Därefter kan familjerättssekreteraren flika in med viktig information om barn.¹³² Till skillnad från vad som ofta är fallet vid en traditionell muntlig förberedelse, är det föräldrarna personligen som ska ta del i samtalet.¹³³ Det är vanligt att föräldrarna själva, tidigt under sammanträdet, uppmanas att beskriva barnet och dess situation.¹³⁴ Genom en sådan åtgärd understryks att det är barnet och inte föräldrarna som ska vara i fokus.¹³⁵

Syftet med processen är att föräldrarnas fokus ska flyttas från deras konflikter till barnets bästa och till att hitta hållbara lösningar på situationen.¹³⁶ Avsikten är att samtalen under den muntliga förberedelsen ska riktas mot lösningar snarare än mot konflikter och problem,¹³⁷ men trots detta anses det som sker under mötet kunna beskrivas som en form av medling mellan föräldrarna.¹³⁸ I vissa fall används pauser under den muntliga förberedelsen för att respektive förälder, tillsammans med sitt ombud, ska fundera på hur olika frågor kan lösas.¹³⁹ Ett av målen med den här typen av muntlig förberedelse är att samtalen utmynnar i en tillfällig överenskommelse mellan parterna.¹⁴⁰ Denna överenskommelse kan ta formen av ett

¹²⁸ FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 1.

¹²⁹ Helsingborg, *Wittsell*, s. 10 och Västmanland, *Del III*, s. 5.

¹³⁰ Placeringen av ombuden framgår i Helsingborg, *Wittsell*, s. 10 och Västmanland, *Del III*, s. 5. Ombudens annorlunda roll vid den muntliga förberedelsen inom Konflikt och försoning betonas på många ställen i dokument som rör metoden. I samband med ombudens placering runt bordet nämns den i Västmanland, *Del III*, s. 5 f.

¹³¹ Västmanland, *Del III*, s. 6 samt Västmanland, *Del II*, s. 6; Helsingborg, *Wittsell*, s. 10 och FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 1.

¹³² FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 1; Helsingborg, *Wittsell*, s. 10 och Västmanland, *Del III*, s. 6.

¹³³ Helsingborg, *Wittsell*, s. 10 och Västmanland, *Del III*, s. 6.

¹³⁴ Helsingborg, *Wittsell*, s. 10 och Västmanland, *Del III*, s. 6. Se även Södertörn, *Film*, vid tiden 6:35-6:47.

¹³⁵ Västmanland, *Del III*, s. 6. Se även Södertörn, *Film*, vid tiden 6:35-6:47.

¹³⁶ FoU-Södertörn, *Blom*, s. 10 f. och Västmanland, *Del III*, s. 6.

¹³⁷ Helsingborg, *Wittsell*, s. 10 och Västmanland, *Del III*, s. 6.

¹³⁸ FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 1 och Västmanland, *Del II*, s. 6. Se även Helsingborg, *Wittsell*, s. 4.

¹³⁹ Helsingborg, *Wittsell*, s. 10.

¹⁴⁰ FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 1; Västmanland, *Del III*, s. 6 och Helsingborg, *Wittsell*, s. 10.

interimistiskt beslut, 6 kap. 20 § 1 st. FB, från tingsrätten, eller bara av en anteckning i protokollet där det framgår vad parterna har kommit överens om.¹⁴¹ Den tillfälliga överenskommelsen testas sedan under perioden fram till nästa muntliga förberedelse, som hålls cirka tre månader efter den första.¹⁴²

3.3.4 Resterande process

Under tiden mellan den första och andra muntliga förberedelsen arbetar både föräldrarna och familjerättssekreteraren aktivt med överenskommelsen och med situationen i stort. Familjerätten har vid den första muntliga förberedelsen fått ett uppdrag som beskriver det fortsatta arbetet med familjen och föräldrarna förväntas medverka i detta arbete.¹⁴³ Bland annat kan samarbetsamtal i enlighet med 6 kap. 18 § FB bedrivas men familjerättssekreteraren och föräldrarna kan även i övrigt samtala med varandra i olika konstellationer.¹⁴⁴ Därtill kan familjerättssekreteraren hålla samtal med barnet samt ta kontakt med personer av betydelse för barnet, exempelvis inom skola alternativt förskola eller personer i barnets utvidgade nätverk.¹⁴⁵ Familjen kan slutligen också erbjudas andra sociala stödinsatser från familjerättssekreteraren, övrig socialtjänst eller andra myndigheter eller organisationer.¹⁴⁶ Utbudet av dessa varierar mellan olika kommuner.¹⁴⁷

Vid den andra muntliga förberedelsen diskuteras vad som har hänt sedan det förra mötet och hur överenskommelsen har fungerat mellan föräldrarna. Familjerättssekreteraren lämnar nu information specifikt om det aktuella barnet, i form av muntliga upplysningar i enlighet med 6 kap. 20 § 2 st. FB. Föräldrarna får själva chansen att reflektera över hur arbetet har gått, hur situationen ser ut för närvarande och över vad som återstår att lösa innan en slutlig överenskommelse kan nås.¹⁴⁸

Även den andra muntliga förberedelsen kan resultera i en tillfällig överenskommelse mellan föräldrarna, som på samma sätt som den förra testas under en period om cirka tre

¹⁴¹ FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 1.

¹⁴² FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 1; Helsingborg, *Wittsell*, s. 11 och Västmanland, *Del II*, s. 6.

¹⁴³ Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, s. 25; Helsingborg, *Åhsberg*, s. 4 och Västmanland, *Del II*, s. 6. Angående föräldrarnas medverkan, se t.ex. FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 2, där det framgår att föräldrarna får en noggrann genomgång av arbetet som ska genomföras, samt om vikten av att de prioriterar detta.

¹⁴⁴ FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 1 f. samt Nacka, *Handläggningen*, s. 18; Helsingborg, *Åhsberg*, s. 4 och Västmanland, *Del II*, s. 6.

¹⁴⁵ Helsingborg, *Åhsberg*, s. 4; Västmanland, *Del II*, s. 6 och Södertörn, *Info till ombuden*, s. 4.

¹⁴⁶ Helsingborg, *Wittsell*, s. 11; Västmanland, *Del II*, s. 6 och Södertörn, *Info till ombuden*, s. 5 f.

¹⁴⁷ Se t.ex. Södertörn, *Info till ombuden*, s. 5.

¹⁴⁸ FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 2; Helsingborg, *Wittsell*, s. 11 och Västmanland, *Del III*, s. 6.

månader, innan en tredje muntlig förberedelse hålls.¹⁴⁹ Interimistiska beslut kan fattas även inom den traditionella handläggningen, men det är inte vanligt att så sker bara för att systematiskt testa en lösning, så som görs här.¹⁵⁰ Utgångspunkten är att maximalt tre muntliga förberedelser hålls inom ramen för Konflikt och försoning. Det kan gå till så att målen automatiskt övergår till traditionell handläggning om en slutlig överenskommelse inte nås under den tredje muntliga förberedelsen.¹⁵¹ Enligt en annan ordning kan fler än tre muntliga förberedelser *eventuellt* förekomma, medan ytterligare en variant innebär att det *i undantagsfall* kan hållas en fjärde muntlig förberedelse.¹⁵²

3.3.5 Familjerättssekreteraren

Ovan har framgått att familjerättssekreteraren har en annorlunda uppgift inom Konflikt och försoning jämfört med inom traditionella familjemål eftersom denne inom metoden förväntas delta under de muntliga förberedelserna. Familjerättssekreterarens roll i Konflikt och försoning kan därtill sägas vara tudelad. Denne ska å ena sidan vara sakkunnig, med ett tydligt barnfokus, och föra fram kunskap om barn och deras behov samt senare även uttala sig om det specifika barnet.¹⁵³ Denne fokuserar då på barnperspektivet och barnets bästa.¹⁵⁴ Å andra sidan, om än inte lika betonat i materialet, förväntas familjerättssekreteraren också vara föräldrarnas stöd genom hela processen.¹⁵⁵ I en traditionell vårdnadsutredning, vilken kan bli aktuell om målet i stället handläggs enligt den traditionella metoden, har utredaren inte samma föräldrastöttande roll och denne ska då lämna ett eget förslag till beslut såvida det inte är olämpligt, 6 kap. 19 § 4 st. FB. Det kan därför antas att det är lättare för utredaren i en vårdnadsutredning att förhålla sig objektiv och att lyfta fram även sådant som går emot föräldrarnas intresse än vad som är fallet för en familjerättssekreterare inom Konflikt och försoning.

¹⁴⁹ FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 2 f.; Helsingborg, *Wittsell*, s. 11 och Västmanland, *Del III*, s. 6.

¹⁵⁰ Jfr 6 kap. 20 § 1 st. FB, där det anges att interimistiska beslut får fattas ”om det behövs”.

¹⁵¹ Helsingborg, *Wittsell*, s. 12.

¹⁵² FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 3 och Västmanland, *Del III*, s. 6.

¹⁵³ Helsingborg, *Wittsell*, s. 4 och 10; Västmanland, *Del II*, s. 6 och Västmanland, *Del III*, s. 6.

¹⁵⁴ FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 1.

¹⁵⁵ Helsingborg, *Wittsell*, s. 4 och Västmanland, *Del II*, s. 7. Se även Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, s. 24 och 35.

3.3.6 Processen avslutas

Handläggningen inom Konflikt och försoning kan avslutas på olika sätt, beroende på hur väl metoden har fungerat i det enskilda fallet. Målet med handläggningen är att en slutlig överenskommelse ska nås. En sådan avslutar därför processen, oavsett i vilket stadium av handläggningen föräldrarna befinner sig, och kan då fastslås genom dom, 17 kap 1 § RB, eller i ett avtal, 6 kap. 6 §, 6 kap. 14 a § 2 st. och 6 kap. 15 a § 3 st. FB.¹⁵⁶ Om en slutlig överenskommelse inte nås, avslutas processen inom Konflikt och försoning och den traditionella tingsrättsprocessen tar vid.¹⁵⁷ Detsamma gäller om inte ens en tillfällig överenskommelse kan nås, om föräldrarna inte längre vill medverka i Konflikt och försoning eller om metoden av någon annan anledning inte kan slutföras.¹⁵⁸

3.3.7 Samförståndslösningen

För att processen inom Konflikt och försoning ska kunna fungera, krävs att föräldrarna kommer överens. Metodens slutförande kräver att föräldrarna vid varje muntlig förberedelse når en tillfällig eller slutlig samförståndslösning och strävan efter sådana är därmed en av de viktigaste aspekterna i metoden. Här ska dock poängteras att det inte är unikt för Konflikt och försoning att samförståndslösningar eftersträvas. Rätten är enligt lag skyldig att verka för att föräldrarna kommer överens under de muntliga förberedelserna i alla familjemål, förutsatt att det är till barnets bästa.¹⁵⁹ Jag menar trots detta att den mycket starka strävan efter samförståndslösningar som råder inom Konflikt och försoning är ett av metodens tydligaste särdrag, då samförståndslösningar är en absolut förutsättning för att metoden över huvud taget ska kunna genomföras.

¹⁵⁶ Detta åskådliggörs på ett tydligt sätt i flödesschemat i Västmanland, *Del II*, s. 14. Se även FoU-Södertörn, *Rek. arbetsgång*, s. 3 och Helsingborg, *Wittsell*, s. 12.

¹⁵⁷ Se även här flödesschemat i Västmanland, *Del II*, s. 14. Se även flödesscheman i FoU-Södertörn, *Informationsblad*, s. 6 och Helsingborg, *Wittsell*, s. 9.

¹⁵⁸ Se även här flödesschemat i Västmanland, *Del II*, s. 14 och i FoU-Södertörn, *Informationsblad*, s. 6. Se även Helsingborg, *Handläggningsrutiner*, s. 3.

¹⁵⁹ Se 42 kap. 6 § 2 st. 5 p. och 42 kap. 17 § 1 st. RB samt prop. 2005/06:99, s. 62 f. och 103 f. och SFS 2006:459. Se även Schiratzki 2013, s. 138, som hänvisar till samma källor.

4 Barnperspektivet i Konflikt och försoning

Det har framgått ovan att förhoppningen om ett starkt barnperspektiv utgör en stor del av orsaken till att Konflikt och försoning introducerades i Sverige och det verkar som att den kan ligga bakom även den fortsatta spridningen av metoden. I detta kapitel ska jag redogöra för hur jag menar att barnperspektivet kommer till uttryck inom metoden. Jag kommer att gå igenom de fyra framarbetade komponenterna av barnperspektivet i varsitt avsnitt nedan. Varje sådant avsnitt avslutas med en metaanalys om de maktförhållanden som analysen av barnperspektivet avslöjar.

4.1 Barnets bästa

I detta avsnitt analyseras hur komponenten barnets bästa, som har utretts i avsnitt 2.2 och 2.6 ovan, kommer till uttryck inom Konflikt och försoning. Avsikten är inte att klarlägga *vad* barnets bästa är utan *hur* komponenten kommer till uttryck inom metoden, eller med andra ord hur stark komponenten är inom metoden. Jag menar att de rättsliga utgångspunkterna för detta, samt metodens strävan efter samförståndslösningar, är de viktigaste aspekterna att utreda i sammanhanget. Slutligen redogör jag för mina tankar om maktförhållandena i Konflikt och försoning som analysen i detta avsnitt har väckt.

4.1.1 Rättsliga utgångspunkter

Eftersom det inte finns någon särskild lag eller annan juridiskt bindande reglering kring Konflikt och försoning, utgörs metodens yttersta ramar av samma lagar och andra regler som gäller för den ordinarie handläggningen. Det innebär att en tillämpning av metoden bara ska kunna avvika från ordinarie handläggning såvida den inte strider mot någon del av det rättsliga regelverket. Med beaktande av att barnets bästa har en mycket viktig plats i den rättsliga regleringen av familjemål, är det därmed lämpligt att en analys av barnets bästa i Konflikt och försoning har denna rättsliga reglering som utgångspunkt.

I 6 kap. 2 a § 1 st. FB anges att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. I enlighet med resonemanget ovan är detta en bestämmelse som måste tillämpas vid såväl Konflikt och försoning som vid ordinarie handläggning av familjemål. Det är således inte ett utmärkande drag i Konflikt och försoning att fokus inom den processen ska ligga på barnets bästa, utan det förhållandet är i stället en direkt följd av en otvetydig bestämmelse i svensk lag. Icke desto mindre utgör lagstiftningen en faktor som talar

för att barnets bästa har en viktig roll inom Konflikt och försoning, eftersom beslutsfattare är skyldiga att låta detta värde vara avgörande vid nämnda typer av beslut.

En intressant följd av det rättsläge som redogjorts för ovan är domstolens begränsade möjligheter att fatta beslut i enlighet med den samförståndslösning som Konflikt och försoning kan utmyнна i. Det är kanske ett rimligt antagande att en samförståndslösning mellan stridande föräldrar för det allra mesta är till barnets bästa. Ett sådant antagande stämmer överens med lagstiftarens uppfattning om att samförståndslösningar enligt en allmän utgångspunkt kan antas vara bäst för barnet.¹⁶⁰ I sådana fall föreligger inget hinder för att domstolen beslutar i enlighet med föräldrarnas överenskommelse. Ett sådant hinder föreligger däremot om den föreslagna samförståndslösningen av någon anledning inte skulle anses vara förenlig med barnets bästa. Så skulle kunna vara fallet exempelvis om fokus vid överenskommelsen har varit att denna ska gynna föräldrarna eller vara rättvis mellan dem, snarare än att den ska uppfylla barnets behov.¹⁶¹ I ett sådant läge är domstolen enligt lag förhindrad att besluta i enlighet med överenskommelsen.

4.1.2 Samförståndslösningar – bäst för barnet?

Mycket talar för att beslutsfattare avser att arbeta på ett sätt som stämmer överens med lagstiftningen och att de därmed inte avsiktligt skulle fatta beslut i enlighet med samförståndslösningar som inte är förenliga med barnets bästa. För det första har de en grundlagsstadgad skyldighet att göra så, 1 kap. 1 § 3 st. RF. För det andra är syftet med processen att barnets bästa i större utsträckning ska hamna i fokus. Tanken är att föräldrarna ska få stöd i att fokusera på barnets bästa och hållbara lösningar snarare än på sina konflikter. Familjerättssekreterarens uppgift att fokusera på barnets bästa ska dessutom få en mer framträdande roll eftersom denne deltar vid de muntliga förberedelserna och arbetar med familjen under processens gång. För det tredje framgår i uppföljningsarbetet kring metoden att Konflikt och försoning i vissa fall har avbrutits då processen inte gett önskat resultat utifrån barnets situation.¹⁶² Blom uttrycker det som att barnets bästa i dessa fall har fått företräde framför arbetet med att få föräldrarna att komma överens.¹⁶³ Således anser jag att det finns vissa skäl att anta att metodens strävan efter samförståndslösningar inte sker på

¹⁶⁰ Prop. 2005/06:99, s. 62.

¹⁶¹ Jfr. Allmänna Barnhuset, s. 66, där en diskussion förs om föräldrars överenskommelser inom familjemedling.

¹⁶² FoU-Södertörn, *Blom*, s. 28.

¹⁶³ FoU-Södertörn, *Blom*, s. 28.

bekostnad av hänsynen till barnets bästa. Beslutsfattaren måste dock kunna utröna vad barnets bästa är för att kunna ta sådan hänsyn.

För att ta reda på om en samförståndslösning är till barnets bästa, måste en individuell bedömning göras och hela barnets situation måste vägas in i denna bedömning. Här menar jag att en risk framträder i fråga om Konflikt och försoning. Låt säga att beslutsfattaren vill leva upp till sin skyldighet att följa lagen och låta barnets bästa vara avgörande för en samförståndslösning angående exempelvis vårdnad. Denne avser då samtidigt att följa syftet med processen och låta barnets bästa vara i fokus. Beslutsfattaren har inte heller några problem med att avbryta handläggningen enligt metoden om det skulle visa sig att denna inte gett önskat resultat utifrån barnets situation. Ett problem som då kan uppstå rör beslutsfattarens möjlighet att ta reda på vad som är barnets bästa. Här avses inte den sedvanliga problematiken rörande den svåra och komplexa bedömningen av barnets bästa som görs utifrån ett visst beslutsunderlag, utan beslutsunderlaget i sig. I ett skolboksexempel av Konflikt och försoning ska försoning vara i fokus och konflikten i skymundan. Jag menar att detta kan innebära att information som skulle kommit till rättens kännedom om konflikten hade tagit större plats i metoden, förblir okänd i processen. Eftersom sådan information rent av kan vara nyckeln till bestämmandet av barnets bästa, ser jag därmed en risk att beslutsunderlaget blir missvisande.

4.1.3 Samförståndslösningar – bra för barnet?

Det har visats att barnets bästa har en framträdande roll i Konflikt och försoning, men att det också finns argument som talar för att barnets bästa inte alltid får fullt genomslag i processen. Ett annat sådant argument rör risken att metodens kraftiga fokus på samförståndslösningar medför att beslut fattas som är bra men inte bäst för barnet. Min farhåga finner stöd i den information som lämnas på Södertälje respektive Södertörns tingsrätts hemsidor, där metodens syfte anges vara att parterna ska komma fram till ”varaktiga överenskommelser som är *bra* för barnen [min kursivering]”.¹⁶⁴ Wittsells redogörelse för hur de muntliga förberedelserna ska gå till pekar i samma riktning. Där framgår att ”[e]n god lösning bör rymma bägges perspektiv, vara förankrat i bägge föräldrarna och samtidigt vara *bra* för barnet [min kursivering]”.¹⁶⁵ Uttalandena är möjligen oturligt formulerade snarare än tecken på att

¹⁶⁴ Södertälje, *Information* och Södertörn, *Information*. Värt att notera är dock att Nacka tingsrätt (vilken tillsammans med de två tidigare nämnda tingsrätterna samarbetar med FoU-Södertörn) i sammanhanget i stället har valt formuleringen ”varaktiga lösningar till barnens *bästa* [min kursivering]”, Nacka, *Information*.

¹⁶⁵ Helsingborg, *Wittsell*, s. 10.

barnets bästa inte får ett tillräckligt stort genomslag då lösningar bedöms. Jag menar dock att de talar för att det finns en risk att den starka strävan efter samförståndslösningar som finns inom Konflikt och försoning till viss del tar fokus från barnets bästa.

Ytterligare stöd för uppfattningen att metodens strävan efter samförståndslösningar riskerar att ske på bekostnad av barnets bästa finns i den intervjustudie som gjordes inom ramen för Stockholmsprojektet. Där angav en av de tillfrågade föräldrarna som deltagit i projektet att barnets bästa, i stället för föräldrarnas, *borde* ha varit i fokus.¹⁶⁶ Jag tolkar uttalandet som att föräldern upplevde att det som gynnade föräldrarna och låg i deras intresse, snarare än vad som var bäst för barnet, hamnade i fokus då en samförståndslösning eftersträvades. Den upplevelsen är givetvis ingenting annat än ett exempel på hur en person kan uppfatta metoden och ska därför inte tolkas som en absolut sanning. Dessutom finns i samma dokument ett uttalande från en förälder som i stället talar för att processen resulterar i överenskommelser med barnets bästa som första prioritet.¹⁶⁷

Förutsatt att den kritiske föräldern var uppriktig i sin utsaga om metoden, kan det enligt min uppfattning dock slås fast att det, i det enskilda fallet, förhåller sig på ett av två vis. Antingen stämmer föräldrarnas upplevelse av Konflikt och försoning inte överens med verkligheten i den aktuella processen eller så stämmer den verkligheten inte överens med lagstiftningen. Båda dessa scenarion måste ses som problematiska i ett rättssamhälle där såväl transparens som lagbundenhet eftersträvas. Här är det dock relevant att påpeka att föräldrarnas uttalande gjordes för ett par år sedan och att metoden sedan dess kan ha utvecklats till det bättre avseende barnets bästa.

4.1.4 Slutsats

Sammantaget kan konstateras att tillvägagångssättet inom Konflikt och försoning kan både främja och hämma hänsynen till barnets bästa, och i förlängningen även barnperspektivet. Det kan antas att samförståndslösningar ofta är till barnets bästa, vilket innebär att strävan efter respektive företeelse ofta resulterar i en och samma åtgärd. En diskrepans dem emellan kan dock föreligga. Lagstiftningen talar då för att barnets bästa ska få företräde framför samförståndslösningen. Beslutsfattare inom Konflikt och försoning är bundna av den lagstiftningen men trots att mycket talar för att de avser att följa denna, finns det inte någon garanti för att barnets bästa faktiskt blir avgörande för beslut inom metoden. Dessutom

¹⁶⁶ Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, s. 61.

¹⁶⁷ Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, s. 59.

föreligger en risk att information som krävs vid bedömningen av vad som är barnets bästa inte kommer i ljuset på grund av metodens försoningsfokus.

Argument kring metodens utformning, såsom rörande föräldrars och familjerättssekreterares förmodade fokus på barnets bästa, talar för att metoden främjar barnets bästa. Så länge samförståndslösningar är ett medel för att nå lösningar till barnets bästa föreligger inga problem i detta avseende. Jag har dock argumenterat för att det finns en risk att samförståndslösningar eftersträvas i så hög grad inom Konflikt och försoning att barnets bästa kan hamna i skymundan. Samförståndslösningar är då inte längre ett medel för att nå barnets bästa, utan ett mål i sig självt. Vi har dock även sett att strävan efter samförståndslösningar inte är avsedd att leda så långt, då hänsyn till barnets bästa ska prioriteras framför en sådan strävan inom metoden.

Sammanfattningsvis tar sig barnets bästa uttryck på flera sätt inom Konflikt och försoning. Strävan efter samförståndslösningar kan vara ett sådant uttryck, om samförståndslösningarna används som medel snarare än som ett mål i sig själva. Så länge beslutsfattare använder barnets bästa som en säkerhetsventil då samförståndslösningar riskerar att vara oförenliga med barnets bästa, kan komponenten främjas på ett effektivt sätt. Jag anser dock att det finns indikationer på att Konflikt och försoning inte alltid gynnar denna säkerhetsventil.

4.1.5 Metaanalys: Maktförhållanden och barnets bästa

Analysen av barnets bästa i Konflikt och försoning ger upphov till en hel del intressanta tankar om maktförhållandena i metoden. För det första kan konstateras att varken tingsrätten, familjerättssekreteraren, föräldrarna eller barnet *enligt lagstiftningen* har makten att få igenom sin vilja i processen i det fall denna vilja strider mot barnets bästa.¹⁶⁸ Om någon av dessa viljor i ett sådant fall ändå får genomslag, innebär det att makten hämtas någon annanstans än ifrån lagstiftningen. Vidare ska här uppmärksammas att det kan finnas intressen som sinsemellan strider mot varandra, men som samtidigt ligger inom ramen för vad som enligt lagstiftningen kan uppfattas som barnets bästa. Även i sådana fall måste makten hämtas någon annanstans än ifrån lagstiftningen.

Om frågan dras till sin spets är det givetvis domaren som har den yttersta makten, eftersom denne i praktiken kan få sin vilja igenom i processen genom att utöva myndighet i sin yrkesroll. Makten enligt Webers definition kan därför sägas härstamma från domarens

¹⁶⁸ Jag utgår här från att barnets vilja kan strida mot barnets bästa.

yrkesroll. Bakom domarens maktutövning ligger dock överväganden, vid vilka det inte kan uteslutas att domaren påverkas av samhällets maktstrukturer och av de individuella maktförhållanden som är aktuella i det specifika fallet.¹⁶⁹ Detta måste dock antas gälla vid all handläggning av familjemål. Det som är intressant här är därför återigen metodens starka fokus på samförståndslösningar och på att försöka få föräldrarna att komma överens.

Strävan efter samförståndslösningar kan vara ett sätt att förankra tingsrättens maktutövning i lagstiftningen, eftersom sådana lösningar kan antas vara till barnets bästa. Den kan även innebära en maktförflyttning från tingsrätten till föräldrarna, eftersom det är de senare som ska komma fram till den lösning som kan komma att återfinnas i domslutet. Det som kan förefalla vara en maktförflyttning från tingsrätten till föräldrarna kan dock i själva verket innefatta en maktutövning från tingsrättens sida i enlighet med Lukes tredje maktdimension. Föräldrarna tror då att deras överenskommelse stämmer överens med deras intressen, när de i själva verket har dolda intressen som strider mot överenskommelsen. Jag anser att det är troligt att både tingsrätten och familjerätten i sin strävan efter samförståndslösningar försöker påverka föräldrarna att vilja komma överens enligt vad som är bäst för barnet, då vi har sett att det hör till dessa yrkesroller att se till barnets bästa.

Jag har även konstaterat att det finns vissa risker förknippade med Konflikt och försoning som innebär att barnets bästa kanske inte får det genomslag som eftersträvas. Det går inte att säga säkert vilken typ av maktutövning som sker då beslut fattas i enlighet med en samförståndslösning som inte är till barnets bästa. Troligen kan olika maktfaktorer spela in i olika fall. Jag kommer till den närmast paradoxala slutsatsen att det i något fall skulle kunna vara så att föräldrarna, eller någon av dem, utövar tredje dimensionens makt över tingsrätten genom att hindra domaren från att inse att samförståndslösningen inte stämmer överens med barnets bästa. Den eventuella avsaknaden av ett tillförlitligt beslutsunderlag, vilken har uppmärksammats ovan, är en annan möjlig förklaring till sådana beslut. Förhoppningsvis grundar sig maktutövningen för en förespråkare av Konflikt och försoning aldrig på en strävan efter prestige eller bekräftelse av metodens positiva egenskaper.

¹⁶⁹ Med samhällets maktstrukturer menar jag de avvikelser i möjligheter och behandling som människor kan utsättas för i samhället med anledning av vissa egenskaper, såsom kön, etnicitet, ålder m.m. En åtskillnad görs från de individuella maktförhållandena, då jag menar att dessa inte alltid stämmer överens med samhällets maktstrukturer eftersom de tar hänsyn till individernas personlighet.

4.2 Fokusera på barnet

I detta avsnitt analyseras hur komponenten fokusera på barnet, som har utretts i avsnitt 2.3 och 2.6 ovan, kommer till uttryck inom Konflikt och försoning. Avsikten med detta avsnitt är inte att klarlägga *vad* det innebär att fokusera på barnet utan *hur* komponenten kommer till uttryck inom metoden, eller med andra ord hur stark komponenten är inom metoden. Jag menar att bakgrunden till Konflikt och försoning samt familjerättssekreterarens roll och utmaningar är de viktigaste aspekterna att utreda i sammanhanget. Slutligen redogör jag för de tankar om maktförhållandena i Konflikt och försoning som analysen väckt.

4.2.1 Bakgrunden till Konflikt och försoning

Den som har varit på, eller deltagit i, ett antal muntliga förberedelser inom den traditionella familjemålsprocessen delar kanske min uppfattning att det är lätt hänt att fokus för samtalet är föräldrarnas konflikt snarare än barnet. Syftet med denna uppsats är inte att jämföra de olika handläggningsmetoderna men nämnda egenskap hos den traditionella handläggningen bör uppmärksammas. Den visar att en process som är till för att lösa ett barns livssituation, lätt kan få fokus på annat än barnet. Det har ovan visats att Konflikt och försoning introducerades i Sverige med förhoppningen att metoden skulle hjälpa barn som kom till skada i dåvarande handläggningsmetoder. En konsekvensanalys av tvisterna, utifrån barnets perspektiv, utgjorde således grunden till metodens införande. På så sätt kan det hävdas att fokus på barnet är själva fundamentet i metoden. Å andra sidan är ett sådant argument svagt med tanke på den nuvarande svenska rättsordningen i stort. Då processer och regler som särskilt berör barn införs, har de i allmänhet (åtminstone i teorin) ett starkt fokus på barnet. Det följer av både tunga rättsliga regleringar och den moderna politiska och samhällsliga utvecklingen.¹⁷⁰ Därmed kan konstateras att bakgrunden till Konflikt och försoning utgör ett argument för att metoden har barnet i fokus, men också att detta argument är relativt intetsägande eftersom det inte är signifikativt för just den metoden.

4.2.2 Familjerättssekreterarens roll

Ovan har framgått att familjerättssekreteraren har en särskild roll i Konflikt och försoning, där denne deltar under de muntliga förberedelserna samt arbetar med familjerna under tiden som ärendet fortgår. Jag anser att det finns argument för att denna särskilda roll på ett positivt sätt kan påverka hur barn sätts i fokus inom metoden.

¹⁷⁰ Rättsliga regleringar, se t.ex. barnkonventionen och 1 kap. 2 § 5 st. RF. Exempel på dokument där den moderna politiska och samhällsliga utvecklingen kan utläsas är prop. 2009/10:232 och SOU 2016:19.

Processens barnfokus främjas om familjerättssekreteraren i enlighet med sin uppgift i Konflikt och försoning bidrar med kunskap om barn i allmänhet, och senare även om det aktuella barnet, under de muntliga förberedelserna. På så sätt kan det antas att denne försöker se barnet samt resonerar utifrån de konsekvenser som olika skeenden kan ha för barnet. Familjerättssekreterarens yrkeskunskaper medför förmodligen också att denne kan bidra med den förståelse för barn som komponenten kräver. Det finns således goda skäl att anta att familjerättssekreterarens roll i Konflikt och försoning främjar metodens fokus på barn, och i förlängningen även dess barnperspektiv. Huruvida familjerättssekreteraren lever upp till denna roll i praktiken kan inte med säkerhet avgöras här.

Familjerättssekreterarens möjligheter att i praktiken leva upp till ovan angivna roll skulle kunna främjas av metodens utformning. Arbetet som familjerättssekreteraren utför inom Konflikt och försoning förväntas gå ut på att bidra till att en samförståndslösning kommer till stånd snarare än att kora en förälder som bättre lämpad än den andre, vilket kan vara fallet vid traditionella vårdnadsutredningar.^{171, 172} Detta tror jag kan innebära att fokus som annars kunde hamnat på föräldrarna och deras brister, i stället hamnar på barnet.

4.2.3 Familjerättssekreterarens utmaningar

Om familjerättssekreterarens roll enbart bestod i att fokusera på barnet och att lyfta fram detta fokus i processen, anser jag att denna roll vore ett uppenbart uttryck för metodens barnfokus. Jag kommer dock att argumentera för att bedömningen av denna roll är mer komplicerad, eftersom arbetet som familjerättssekreteraren förväntas utföra inom metoden även innefattar andra aspekter.

I vilken utsträckning familjerättssekreteraren lyckas bidra till metodens barnfokus är inte bara avhängigt dennes egen insats. I Stockholmsprojektet har intervjuer gjorts även med familjerättssekreterare. Vissa av dessa intervjuer tyder på att det kan vara svårt för familjerättssekreteraren att göra sin röst hörd i tingsrätten.^{173 , 174} En av familjerättssekreterarna framför vidare att hon vore mycket positiv till metoden om hon hade

¹⁷¹ Se Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, s. 56-57, där det framgår att det finns både familjerättssekreterare som anser att metodens barnfokus på detta sätt stärks och de som är mer neutralt inställda och inte anser att det är metoden i sig som medför att barnet hamnar i fokus.

¹⁷² Ovan har nämnts att i en vårdnadsutredning ska utredaren lämna förslag till beslut om det inte är olämpligt, 6 kap. 19 § 4 st. FB.

¹⁷³ Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, s. 52.

¹⁷⁴ En av de familjerättssekreterare som Isaksson har intervjuat i sin masteruppsats framför ett liknande problem. Familjerättssekreteraren anför att denne var osäker på när och i vilken omfattning han eller hon fick prata under den muntliga förberedelsen i tingsrätten, FoU-Södertörn, *Isaksson*, s. 31.

fått sin röst hörd i tingsrätten. I så fall, angav hon, hade barnets perspektiv inte bara lyfts på familjerätten utan även direkt i domstolen.¹⁷⁵ Det är viktigt att notera att dessa synpunkter härstammar från det projekt som introducerade Konflikt och försoning i Sverige och att utvecklingen i detta avseende därmed kan ha gått framåt. Resonemanget kan dock inte anses vara utan relevans, då metoden fortfarande är ny och det ännu tillhör ovanligheterna att en domare under handläggningen måste samsas med en person från socialtjänsten.

I och med att familjerättssekreteraren inte enbart deltar i processen för barnets skull, utan även förväntas vara föräldrarnas stöd, riskerar dennes barnfokus att försvagas av ytterligare en anledning. Familjerättssekreteraren måste ha föräldrarnas förtroende för att arbetet dem emellan ska fungera. Risken finns då att familjerättssekreteraren tvingas att göra avkall på delar av sitt fokus på barnet för att hålla sig på god fot med föräldrarna. En av de familjerättssekreterare som Isaksson har intervjuat i sin masteruppsats menar att det är en ”svår uppgift” och en ”balansgång” att i första hand närvara för barnets skull men samtidigt vara tvungen att behålla båda föräldrarnas förtroende.¹⁷⁶

En av föräldrarna vars familjemål har handlagts med Konflikt och försoning påtalar problematiken kring familjerättssekreterarens förhållande till föräldrarna då denne tillfrågas angående kontakten med socialtjänsten. Föräldern upplevde det som att allt handlade om att föräldrarna skulle få lika mycket och att ingen omtanke om barnets behov och välmående gavs.¹⁷⁷ En annan förälder kan över huvud taget inte ge några beskrivningar av hur barnets perspektiv lyftes fram i hans process, vare sig i arbetet med familjerättssekreteraren eller vid sammanträdena i domstol.¹⁷⁸ Detta kan innebära att barnet inte var i fokus eller att föräldern inte lade märke till att barnet var i fokus. Vad gäller både familjerättssekreterarens och föräldrarnas uttalanden i denna del måste läsaren ha i åtanke att de är röster från enstaka personer, varför de inte kan tillmätas större betydelse än som en indikation på att problemet skulle kunna föreligga.

¹⁷⁵ Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, s. 58.

¹⁷⁶ FoU-Södertörn, *Isaksson*, s. 39.

¹⁷⁷ Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, s. 59.

¹⁷⁸ FoU-Södertörn, *Gabrielsson*, s. 51.

4.2.4 Slutsats

Det har framgått att själva grunden för Konflikt och försoning utgörs av ett barnfokus i form av en konsekvensanalys utifrån barnets perspektiv. Trots att detta är ett positivt förhållande utifrån den här undersökta aspekten, är argumentet uddlöst. Det ligger i sakens natur att en metod vars huvudsakliga användningsområde är barns liv, åtminstone i teorin har barn som sitt fokus.

Familjerättssekreterarens roll är också vid en första anblick positiv vid en undersökning av metodens barnfokus som en del av barnperspektivet. Genom att denne aktör antas ha barnet i fokus, samtidigt som den får en framträdande roll i processen, skulle metodens barnfokus kunna få genomslag. Denna process kan underlättas av familjerättssekreterarens starka möjligheter att aktivt arbeta för konfliktlösning inom metoden. Det finns dock aspekter av familjerättssekreterarens position som försvårar dennes uppgift att stärka processens barnfokus. Han eller hon ska för det första lyckas ta plats i domstolen, som är en strikt och starkt traditionsbunden arena. Familjerättssekreterarens prestation i det avseendet är avhängig domarens sätt att hantera Konflikt och försoning. För det andra finns en viss risk att familjerättssekreterarens tudelade lojalitetsförpliktelse innebär att denne inte fullt ut kan fokusera på barnet. Det är en nödvändighet för familjerättssekreteraren att arbeta för att vinna föräldrarnas förtroende.

Sammantaget kan konstateras att fokus till stor del ligger på barnet inom Konflikt och försoning. Familjerättssekreterarens roll utgör ett för metoden unikt sätt att föra in barnfokus i domstolen och trots att detta kanske inte får helt och fullt genomslag i metoden, lär det ge några positiva effekter på dess barnfokus. Min slutsats i denna del är således att fokus på barn kommer till uttryck på ett framträdande men inte helt oproblematiskt sätt inom Konflikt och försoning.

4.2.5 Metaanalys: Maktförhållanden och att fokusera på barnet

Det har inte någon avgörande betydelse för maktförhållandena i Konflikt och försoning att bakgrunden till metoden till stor del kan förknippas med ett fokus på barnet. På sin höjd torde det göra ramarna för aktörernas möjliga maktutövning något snävare, om bakgrunden ingår i tingsrättens och familjerättens tolkning av vad metoden innebär.

Av desto större betydelse i denna analys är vad som har framkommit angående familjerättssekreterarens roll och utmaningar. Som sakkunnig deltagare i domstolsprocessen skulle familjerättssekreteraren kunna få igenom sin vilja och därmed utöva makt, i enlighet med Webers definition, i Konflikt och försoning. Ett rimligt antagande är att

familjerättssekreteraren, i enlighet med vad som är avsikten med metoden, vill lyfta fram barnets perspektiv i processen. Familjerättssekreterarens sätt att bidra med fakta och förståelse för barnet kan därför ses som en form av maktutövning, förutsatt att det finns ett motstånd mot dessa åtgärder. Av samma anledning kan familjerättssekreterarens arbete med att aktivt lösa konflikter i stället för att bedöma föräldrarna ses som en maktutövning enligt Webers definition.

Även Lukes tredje maktdimension är relevant i detta avseende, eftersom familjerättssekreteraren i sitt konfliktlösningsarbete skulle kunna påverka föräldrarna på ett sätt som gör att de tror sig vilja ha en lösning som strider mot deras respektive verkliga intresse. Sannolikheten för att denna typ av maktutövning förekommer inom metoden bedömer jag som stark mot bakgrund av vad som har konstaterats angående familjerättssekreterarens tudelade lojalitetsförpliktelse. Familjerättssekreteraren måste enligt denna inte bara ha barnet i fokus samt föra fram detta fokus i processen, utan måste även hålla sig på god fot med föräldrarna. Jag förutsätter att det är svårt att med barnet i fokus finna en samförståndslösning som båda föräldrarna är nöjda med, utan att försöka påverka hur föräldrarna uppfattar sina respektive intressen.¹⁷⁹

Familjerättssekreterarens möjlighet att utöva makt i Konflikt och försoning påverkas slutligen också av den utmaning som har identifierats ovan och som rör domarens agerande i tingsrätten. Till syvende och sist är det domaren som i praktiken kan få sin vilja igenom eftersom det är denne som upprätthåller ordningen i processen.¹⁸⁰ Det är därför endast med domarens goda vilja som familjerättssekreteraren kan få chansen att utöva makt i enlighet med hur metoden är tänkt att tillämpas.

4.3 Lyssna på barnet

I detta avsnitt analyseras hur komponenten lyssna på barnet, som har utretts i avsnitt 2.4 och 2.6 ovan, kommer till uttryck inom Konflikt och försoning. Avsikten med detta avsnitt är inte att klarlägga *vad* det innebär att lyssna på barnet utan *hur* komponenten kommer till uttryck inom metoden, eller med andra ord hur stark komponenten är inom metoden. Jag menar att några allmänna utgångspunkter, familjerättssekreterarens närvaro i tingsrätten och

¹⁷⁹ Huruvida det finns en gräns mellan övertalande och maktutövande, och i så fall var den gränsen går, är inte helt självklart. Inte heller Lukes verkar ha en bestämd uppfattning i frågan, se Lukes 2008, s. 45. Jag utgår dock här från att den påverkan som familjerättssekreteraren förmodas utöva mot föräldrarna inte kan ses som ett övertalande, eftersom det antas ske utan att föräldrarna är fullt medvetna om det.

¹⁸⁰ Se t.ex. 5 kap. 9 § RB.

föräldrarnas samarbete är de viktigaste aspekterna att utreda i sammanhanget. Slutligen redogör jag för de tankar om maktförhållandena i Konflikt och försoning som analysen väckt.

4.3.1 Allmänna utgångspunkter

Nuvarande rättsläge avseende barns möjligheter att komma till tals sammanfattas på ett effektivt sätt av Kaldal. Av hennes resonemang framgår att barnkonventionens art. 12, samt det svenska rättssystemet och samhällsklimatet i stort, ger uttryck för hållningen att barn ska vara delaktiga och ha inflytande i frågor som rör dem själva. Hon uppger att ”[t]rots det har barn varken talerätt, processbehörighet eller rätt till ett ombud i mål om vårdnad, boende och umgänge”.¹⁸¹ Som utgångspunkt har barn således en stark teoretisk rätt att komma till tals i familjemål eftersom de rör dem själva, men utan talerätt, processbehörighet och ombud torde det vara svårt för barn att ta del av den rätten. Konflikt och försoning innebär ingen skillnad på dessa punkter. Inte heller inom den metoden tillerkänns barnet en talerätt, processbehörighet eller ett ombud. Såväl inom som utom Konflikt och försoning måste dock beslutsfattare, med beaktande av barnets ålder och mognad, ta hänsyn till barnets vilja, 6 kap. 2 a § 3 st. FB, och det åligger domstolen att ta reda på det som krävs för att kunna fatta ett välgrundat beslut i detta avseende, 6 kap. 19 § 1 st FB. Följden av sistnämnda lagrum är att domstolen kan ha en skyldighet att utreda barnets vilja innan den fattar beslut.¹⁸²

Så långt kan konstateras att plikten att lyssna på barn har en stark principiell ställning inom Konflikt och försoning, såväl som inom övrig handläggning av familjemål. Jag anser att denna principiella ställning i sig talar för att barnets rätt att komma till tals har en viktig plats inom den undersökta metoden. Domstolens skyldighet att beakta barnets vilja, i kombination med dess utredningsplikt, talar i samma riktning. Barnets avsaknad av talerätt, processbehörighet och rätt till ombud utgör dock ett argument som starkt talar åt motsatt håll.

4.3.2 Familjerättssekreterarens närvaro i tingsrätten

Eftersom ett barn inte själv kan föra talan och heller inte har rätt till ombud i tvister om vårdnad, boende eller umgänge, är varje chans för barnet att på något sätt kunna göra sin röst hörd i tingsrätten inom Konflikt och försoning av yttersta vikt. Metoden innebär ett unikt sådant sätt, då familjerättssekreteraren deltar i domstolsprocessen under de muntliga förberedelserna. Eftersom familjerättssekreteraren kan samtala med barnet samt med för barnet betydelsefulla personer, kan det finnas en möjlighet för honom eller henne att göra sin

¹⁸¹ Kaldal, s. 212.

¹⁸² Kaldal, s. 218.

röst hörd i tingsrätten via sådana samtal. En motsvarande möjlighet finns under de traditionella muntliga förberedelserna genom skriftliga snabbupplysningar som också kan ske på uppdrag av tingsrätten i enlighet med 6 kap. 20 § 2 st. FB.¹⁸³ Visserligen finns en viss risk att här berörda samtal mellan familjerättssekreteraren å ena sidan och barnet eller en annan person å andra sidan, inte kommer till stånd trots att så vore lämpligt.¹⁸⁴ Den risken förefaller dock inte skilja sig åt beroende på om det rör sig om en traditionell skriftlig snabbupplysning eller en upplysning inom ramen för Konflikt och försoning. Problematiken lämnas därför utanför denna framställning. Det som är unikt för Konflikt och försoning är i stället att familjerättssekreteraren, som är personligen närvarande, redogör för sina synpunkter muntligen direkt i tingsrätten. Jag tror att detta sätt innebär en större träffsäkerhet, då aktörerna ser och hör varandras reaktioner samt kan ställa frågor för att undvika missförstånd.¹⁸⁵

Familjerättssekreterarens närvaro i domstolen, samt dennes eventuella samtal med barnet och med för barnet betydelsefulla personer, kan innebära att barnet på ett indirekt men ändå effektivt sätt kommer till tals under de muntliga förberedelserna inom Konflikt och försoning. Givetvis föreligger dock samma problem här som ovan diskuterats gällande metodens barnfokus. Om familjerättssekreteraren upplever att domaren inte vill ta del av dennes synpunkter och kunskap, finns en viss risk att barnet inte på ett fullt så effektivt sätt kommer till tals i domstolen. En av familjerättssekreterarna som intervjuades inom Stockholmsprojektet upplevde att det krävdes ganska mycket av familjerättssekreterarna för att de skulle kunna göra barnets röst hörd i tingsrätten.¹⁸⁶ En annan familjerättssekreterare upplevde det dock som att rådmannen och familjerättssekreteraren respekterade varandras olika fackkunskaper.¹⁸⁷ Återigen råder således delade meningar avseende vilken påverkan metodens särdrag har på barnperspektivet i familjemål. *Risken* att familjerättssekreteraren inte får fullgoda möjligheter att föra fram barnets röst ser jag dock som reell inom metoden.

¹⁸³ Värt att notera här är att det inte är möjligt att kalla upplysningslämnaren som vittne i den traditionella muntliga förberedelsen, eftersom muntlig bevisning normalt sett inte tillåts vid förberedande förhandlingar, se 36 kap. 19 § och 35 kap. 8 § RB samt prop. 1981/82:168, s. 55. Schiratzki tar upp samma källor i Schiratzki 2013, s. 202.

¹⁸⁴ Jfr. 6 kap. 20 § 2 st. 3 men. FB, där det anges att socialnämnden *om det är lämpligt* ska höra föräldrarna och barnet innan snabbupplysningar lämnas.

¹⁸⁵ Denna uppfattning förefaller delas av en av de familjerättssekreterare som Isaksson har intervjuat i sin masteruppsats. Familjerättssekreteraren anför att tingsrätten ofta tolkar barns uttalanden väldigt bokstavligt då de återges i skrift och att det därför är en fördel att muntligen berätta vad barnet har sagt, så som görs inom metoden, FoU-Södertörn, *Isaksson*, s. 40 f.

¹⁸⁶ Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, s. 54.

¹⁸⁷ Stockholmsprojektet, *Gabrielsson*, s. 53.

4.3.3 Föräldrarnas samarbete

Det är inte bara familjerättssekreterarens roll som får Konflikt och försoning att sticka ut. Metoden har ett ovanligt starkt fokus på samarbete. Det krävs att tingsrätt och familjerätt samarbetar med varandra och det krävs att föräldrarna samarbetar med både tingsrätt och familjerätt. Framför allt går metoden dock ut på att föräldrarna ska hitta ett sätt att samarbeta med varandra. Försoning snarare än konflikt ska därför vara i fokus under processen och tanken är att föräldrarna inte ska behöva försvara sig själva eller smutskasta varandra. Om detta lyckas, skulle metodens starka samarbetsfokus kunna gynna föräldrarnas möjlighet att tala öppet och ärligt under processen.¹⁸⁸ Denna tanke förefaller delas av en av de familjerättssekreterare som Isaksson har intervjuat i sin masteruppsats. Familjerättssekreteraren menar att föräldrarna kan vara friare i sitt sätt att uttrycka sig under Konflikt och försoning jämfört med vid en vårdnadsutredning, eftersom de i det sistnämnda fallet ”vet vad som är rätt att säga och inte”.¹⁸⁹

Möjligheten för föräldrarna att vara öppna och ärliga under processen skulle kunna gynnas även av att ombuden har en mer tillbakadragen roll inom Konflikt och försoning, eftersom det minskar sannolikheten att de påverkar sina klienters uttalanden till klientens fördel. Jag menar att det på detta sätt är troligt att metoden främjar barnets möjlighet att, genom sina föräldrar, få sin röst hörd i tvisten på ett sätt som stämmer överens med verkligheten snarare än på ett sätt som gynnar föräldrarnas egna agendor.

4.3.4 Slutsats

Rent principiellt har barns rätt att komma till tals en mycket stark ställning i dagens rättsordning, vilket gäller både för Konflikt och försoning och för familjemål i övrigt. Ur ett mer praktiskt perspektiv kan konstateras att Konflikt och försoning inte tillerkänner barnet vare sig talerätt, processbehörighet eller rätt till ett ombud. Barns möjlighet att göra sin röst hörd har därför inte en sensationellt viktig plats inom metoden, varken som analysverktyg eller som rättighet respektive skyldighet. Jag har dock visat att Konflikt och försoning innefattar vissa särdrag som är intressanta vad gäller barns möjligheter att komma till tals.

Familjerättssekreterarens unika uppgifter inom metoden förefaller i allmänhet främja denna komponent av barnperspektivet. Det finns dock en risk att tingsrätten inte i tillräcklig

¹⁸⁸ Jfr i denna del Kaldals resonemang kring det problematiska i den traditionella handläggningen med att föräldrarna anses bidra till att barnets perspektiv kommer fram. Kaldal uttrycker där att ”[s]trävan efter att vinna tvisten kan komma att överskugga föräldrarnas intresse av att föra fram vad som är bäst för barnet, eller vad barnet verkligen sagt eller gett uttryck för.”, Kaldal, s. 218.

¹⁸⁹ FoU-Södertörn, *Isaksson*, s. 38.

mån lyssnar på familjerättssekreteraren, vilket i så fall begränsar den gynnsamma effekten för barnets möjlighet att komma till tals. Med andra ord kan det inte uteslutas att barnets röst hörs mindre effektivt då familjerättssekreteraren framför den muntligt än då denne gör det skriftligt. Metodens starka fokus på föräldrarnas samarbete är dock ett annat särdrag som jag menar talar för att barns rätt att komma till tals har en viktig plats inom Konflikt och försoning. Trots att vissa riskfaktorer gör sig gällande i sammanhanget, verkar således denna komponent av barnperspektivet komma till uttryck på ett positivt sätt inom metoden.

4.3.5 Metaanalys: Maktförhållanden och att lyssna på barnet

För att barnet ska kunna utöva någon makt i processen krävs, åtminstone om vi utgår från Webers definition, att barnets vilja klarläggs. I detta avsnitt har vi sett att tingsrätten i vissa fall kan ha en skyldighet att utreda barnets vilja innan den fattar beslut om honom eller henne. Detta innebär inte i sig att barnet kan anses ha makt i processen, men kan ses som ett första nödvändigt steg i en sådan riktning. Jag menar att det inte är nödvändigt att barnet får en rätt att komma till tals i själva domstolsprocessen för att han eller hon ska kunna utöva makt i denna, men däremot krävs det att barnets vilja återspeglas i domslutet. I teorin är därför inte avsaknaden av talerätt för barnet i sig ett säkert tecken på att barnet inte har någon makt. Däremot måste barnets sanna vilja komma till tingsrättens kännedom och dessutom påverka tingsrättens beslut för att barnet ska anses ha någon makt i processen. I de fall då familjerättssekreterarens närvaro i tingsrätten innebär att barnet kommer till tals på ett effektivt sätt, ökar chansen att barnet kan utöva makt i Konflikt och försoning. I de fall då familjerättssekreteraren inte lyckas göra sin – och i förlängningen inte heller barnets – röst hörd i tingsrätten minskar chansen att barnet kan utöva makt i metoden.

Förutom tankarna om barnets möjlighet till maktutövande, har analysen av denna komponent hos mig väckt tankar om föräldrarnas inbördes maktförhållande i Konflikt och försoning. I analysen har konstaterats att metoden har ett starkt samarbetsfokus, vilket skulle kunna gynna möjligheten för barnet att få sin sanna röst hörd via föräldrarna. Ett maktperspektiv öppnar dock upp för en problematisering av ämnet. Jag tror att ju mer fokus som läggs på föräldrarnas samarbete, desto större är sannolikheten att den maktordning som kan finnas mellan dessa två personer påverkar deras samförståndslösning och i förlängningen även domslutet.

Den maktordning mellan föräldrarna som jag syftar på här kan grundas både på samhällets maktstrukturer och på individuella maktförhållanden i enlighet med min definition i not 169 ovan. Egenskaper som kön, etnicitet och ålder, men även föräldrarnas personlighet,

kan därmed få en stor betydelse i processen då individerna kan tänkas försöka utöva makt över varandra. Detta gäller inte minst med tanke på att den uppbackning föräldrarna kan förväntas få av sina ombud under förhandlingarna i Konflikt och försoning är starkt begränsad. Risken att nämnda egenskaper ligger till grund för föräldrarnas inbördes maktutövning gäller oavsett om de försöker utöva makt på ett sätt som är enkelt att upptäcka och som stämmer överens med Webers definition, eller om de försöker göra det på ett mer dolt sätt i enlighet med Lukes tredje dimension av makt. Jag kan svårligen förknippa en sådan maktutövning med barnets bästa och det kan därför tänkas att nämnda egenskaper tillmäts en större betydelse i Konflikt och försoning än vad som avsetts i lagstiftningen.

4.4 Respektera barnet

I detta avsnitt analyseras hur komponenten respektera barnet, som har utretts i avsnitt 2.5 och 2.6 ovan, kommer till uttryck inom Konflikt och försoning. Avsikten med detta avsnitt är inte att klarlägga *vad* det innebär att respektera barnet utan *hur* komponenten kommer till uttryck inom metoden, eller med andra ord hur stark komponenten är inom metoden. Jag menar att bakgrunden till Konflikt och försoning, föräldrarnas presentation av barnet och familjerättssekreterarens uttalanden om barnet är de viktigaste aspekterna att utreda i sammanhanget. Slutligen redogör jag för de tankar om maktförhållandena i Konflikt och försoning som analysen väckt.

4.4.1 Bakgrunden till Konflikt och försoning

Det har framgått ovan att en del av orsaken till att Konflikt och försoning introducerades i Sverige var de negativa konsekvenser som föräldrars konflikter kan ha på barn. Vidare har det i avsnitt 4.2.1 ovan konstaterats att bakgrunden till Konflikt och försoning visserligen talar för metodens barnfokus, men att den utgör ett svagt argument i det sammanhanget. Gällande respekten för barnet i Konflikt och försoning förhåller sig argument kring metodens bakgrund på liknande sätt, men här är det uppmärksammandet av föräldrakonflikternas långsiktiga konsekvenser som är mest intressant. Vid införandet av metoden i Sverige problematiserades inte bara de svårigheter som barn kan uppleva under eller direkt efter vårdnadstvisten. Ett sådant erkännande av de kortsiktiga konsekvenserna är givetvis i sig ett tecken på respekt för barnet. Än mer signifikativt för respekten för barn som enskilda individer är dock att även de effekter av konflikterna som barn riskerade att bära med sig i vuxenlivet sågs som problematiska. På så sätt menar jag att förarbetet kring Konflikt och försoning utgör ett tecken

på respekt för barnets fulla människovärde, eftersom det visar en förståelse för att barn är fullvärdiga individer som under en lång tid framöver kommer att påverkas av sin nuvarande situation.

4.4.2 Föräldrarnas presentation av barnet

Ovan har beskrivits att föräldrarna tidigt i den första muntliga förberedelsen inom Konflikt och försoning vanligtvis beskriver barnet och dess situation. Eftersom föräldrarna troligtvis känner sitt barn väl, finns förutsättningar för att en tydlig och nyanserad bild av det individuella barnet framkommer genom denna inledande presentation. Åtgärden kan därför ses som ett uttryck för den respekt för barnet som metoden präglas av.¹⁹⁰ Den visar att uppfattningen som ska råda genom processen är att barnet är en unik individ med särskilda egenskaper och uppfattningar, som det finns skäl att undersöka och lyssna till. Åtgärden tyder också på att beslutsfattare inte ska nöja sig med att resonera kring barn i allmänhet eller en abstrakt uppfattning om det aktuella barnet. I stället ligger fokus på att lära känna barnet som visserligen normalt sett inte är närvarande i domstolen, men som hela processen i själva verket kretsar kring. Genom att denna presentation av barnet hålls i inledningsskedet av processen kan den påverka hur större delen av förloppet kommer att bli. På så sätt är presentationen både ett sätt i sig att visa barnet respekt och ett hjälpmedel för att i processen i övrigt kunna respektera barnet genom att ta hänsyn till dess unika egenskaper och uppfattningar.

Föräldrarnas presentation av barnet i tingsrätten kan således ge positiva konsekvenser för den respekt som visas barnet i Konflikt och försoning. Även här finns dock vissa risker. Det kan hända att föräldrarna inte talar sanning eller att de på något annat sätt ger en missvisande bild av barnet, då de vill gynna sin egen sak. I sådana fall kommer processen inte att visa barnet erforderlig respekt, eftersom aktörerna inte kommer att känna till barnets särskilda egenskaper och uppfattningar. Denna risk finns dock i alla familjemål och det finns inte anledning att tro att den skulle vara särskilt stor inom Konflikt och försoning.¹⁹¹ Det som är unikt för metoden i detta avseende är den vikt som läggs vid att, på plats i domstolen, försöka få fram en korrekt och individanpassad bild av det aktuella barnet. Även om felaktiga

¹⁹⁰ Åtgärden hade kunnat klassificeras som ett uttryck för komponenten fokusera på barnet, vilket möjligen hade stämt bättre överens med hur jag upplever att aktörerna själva beskriver detta, se avsnitt 3.3.3 ovan. Enligt den terminologi som används i uppsatsen menar jag dock att ämnet passar bättre under komponenten respektera barnet.

¹⁹¹ Jag har i avsnitt 4.3.3 ovan tvärtom argumenterat för att föräldrarnas samarbete inom Konflikt och försoning kan främja möjligheterna för dem att hålla sig till sanningen i processen.

uppgifter framkommer, bedömer jag således att åtgärden har positiva effekter för den här undersökta komponenten av barnperspektivet.

4.4.3 Familjerättssekreterarens uttalanden om barnet

Det är inte bara föräldrarnas roll i Konflikt och försoning som kan underlätta att barnet respekteras som en egen individ, utan jag menar att även familjerättssekreterarens roll kan göra det. Argumenten kring den här undersökta aspekten liknar till stor del de som gavs i avsnitt 4.2.2 och 4.2.3 ovan men vissa synpunkter är relevanta för just förevarande avsnitt. Ovan har konstaterats att en del av familjerättssekreterarens uppgift under de senare muntliga förberedelserna är att lämna information som specifikt rör det aktuella barnet. Det är just denna del av familjerättssekreterarens uppgifter i Konflikt och försoning som är intressant här.

Genom att familjerättssekreteraren inte bara fungerar som en källa till kunskap om barn i allmänhet, utan även förväntas bidra med information om det aktuella barnet, möjliggörs att en än mer nyanserad bild av barnet framträder direkt i domstolen. Dessutom innebär det att ytterligare en person som har personlig erfarenhet av barnets situation deltar i samtalet. Dessa måste ses som tydliga uttryck för respekten för barnet inom Konflikt och försoning. Omständigheterna understryker att barnet, som egen individ, är den viktigaste personen i processen och att dess rättigheter samt personliga egenskaper och uppfattningar inte kan ignoreras.

Även de mer kritiska argumenten i denna del liknar de som framfördes i avsnitt 4.2.3 ovan. Om familjerättssekreteraren inte lyckas göra sin röst hörd i tingsrätten, kan graden av individualitet som tillskrivs barnet påverkas. Resonemanget kring familjerättssekreterarens tudelade roll talar dessutom direkt emot att dennes uppgifter bidrar till att barnet visas respekt i Konflikt och försoning. Rollen medför att inte ens den person som i sin yrkesroll ska föra fram information om det aktuella barnet i tingsrätten, kan förhålla sig helt oberoende gentemot föräldrarna. En sådan ordning tyder på att barnet inte fullt ut respekteras som en egen individ.

4.4.4 Slutsats

Inom Konflikt och försoning finns tydliga tecken på att barn respekteras som individer med egna rättigheter och uppfattningar. Själva grunden till den svenska versionen av metoden visar en syn på barn som stämmer överens med de krav som denna komponent i barnperspektivet ställer upp. Detta är inte ett starkt argument för att respekten för barnet har

en viktig plats inom Konflikt och försoning men det är en indikation på att så är fallet. Än mer betydelsefull är den vikt som läggs vid att en korrekt och tydlig bild av det barn som är föremål för processen ska framträda direkt i domstolen. Genom sådana åtgärder visas barnet respekt dels genom att de tydliggör att barnets unika egenskaper och uppfattningar är av största relevans, dels genom att de således framkomna uppgifterna underlättar att barnet kan visas respekt även under den fortsatta processen.

Tecken på att respekten för barnet inte har en viktig plats inom Konflikt och försoning förekommer också. Ingen av de personer vars uppgift är att förmedla kunskap om barnet och dess situation är helt opartiska, eller för den delen partiska till barnets fördel. Föräldrarna, som ses som en viktig informationskälla, kan känna sig tvungna att lämna osanna eller missvisande upplysningar om barnet för att gynna sin egen talan. Det finns också en risk att familjerättssekreterarna påverkas av sin uppgift att inte bara föra fram barnets perspektiv utan även vara föräldrarnas stöd i processen. Därmed finns anledning att ifrågasätta både sanningshalten i den bild av barnet som framträder i processen och den vikt som läggs vid att en fullständig och rättvisande bild av barnet ska framträda. Dessa ifrågasättanden påverkar bedömningen av hur respekten för barn som individer med egna rättigheter och uppfattningar kommer till uttryck inom Konflikt och försoning.

4.4.5 Metaanalys: Maktförhållanden och att respektera barnet

Jag menar att maktförhållandena i Konflikt och försoning inte påverkas i någon större utsträckning av att bakgrunden till metoden vittnar om en respekt för barnet. Här gäller i stället vad som nämnts i avsnitt 4.2.5 ovan, att på sin höjd kan bakgrunden ingå i tingsrättens och familjerättens tolkning av vad metoden innebär och på så sätt göra ramarna för processens möjliga maktutövning något snävare.

Alla åtgärder som bidrar till att en nyanserad bild av det aktuella barnet framträder, torde vara av betydelse för hans eller hennes möjlighet att utöva makt i processen. Endast då tingsrätten gjorts medveten om barnets unika intressen och uppfattningar, kan den ta ställning till huruvida dessa ska påverka domslutet på ett sätt som kan innebära att barnet i processen har en viss makt. Föräldrarnas presentation och familjerättssekreterarens uttalanden om barnet, vilka har analyserats ovan, utgör sådana åtgärder som påverkar den bild av barnet som förmedlas och i förlängningen även barnets möjligheter att utöva makt. Här ska dock påpekas att det rör sig om ett något långsökt resonemang för att utreda barnets maktutövning, vilket i sig tyder på att barnet i själva verket inte har särskilt mycket makt i processen.

Om barnet visas respekt och informationen som förmedlas är sanningsenlig, är barnet således ett *litet* steg närmare makten. I sådana fall är det sannolikt fråga om makt enligt Webers definition genom att en korrekt tolkning av barnets vilja har legat till grund för beslutet trots att någon – exempelvis en förälder – har uppvisat motstånd. Det kan dock inte uteslutas att barnet påverkar aktörerna på ett sådant sätt att de tror sig vilja något som i verkligheten strider mot deras intressen, vilket stämmer överens med Lukes tredje dimension. Det sker då förmodligen genom att barnet påverkar föräldrarna eller familjerättssekreteraren, som i sin tur påverkar tingsrättens beslut.

I analysen har även framkommit att i Konflikt och försoning deltar varken föräldrarna eller familjerättssekreteraren i domstolsprocessen odelat för barnets skull. Jag har i avsnitt 4.3.5 ovan diskuterat föräldrarnas inbördes maktförhållanden utifrån deras respektive möjligheter att påverka den samförståndslösning som kan ligga till grund för domslutet i metoden. Familjerättssekreterarens tudelade roll kan medföra en liknande maktkamp mellan föräldrarna, då de kan förväntas försöka vinna familjerättssekreterarens gillande. Jag tror att det finns en viss sannolikhet att en förälder lyckas utöva Lukes tredje dimension av makt och därmed påverka familjerättssekreterarens vilja utan att familjerättssekreteraren är fullt medveten om att så sker. Det kan då tänkas att familjerättssekreteraren i sin tur lyckas utöva makt genom att övertyga tingsrätten i enlighet med denna vilja, antingen synligt enligt Webers definition eller dolt enligt Lukes tredje dimension. På så sätt kan föräldrarna utöva makt i processen via familjerättssekreteraren.

5 Bedömningen av barnperspektivet

Syftet med denna uppsats är att analysera i vilken mån Konflikt och försoning lever upp till barnperspektivet så som det kan förstås i familjemål, samt att belysa några av de frågor om maktförhållandena i metoden som analysen ger upphov till. Hittills i uppsatsen har den åsyftade analysen till stora delar genomförts. Min avsikt med detta kapitel är att framföra några av de slutsatser som kan dras utifrån det som hittills presenterats i uppsatsen, för att därefter låta analysen utmytna i min bedömning i frågan. Även detta kapitel avslutas med en metaanalys kring de tankar om maktförhållandena i Konflikt och försoning som analysen i kapitlet väckt.

5.1 Både styrkor och svagheter

Undersökningen har visat att Konflikt och försoning innefattar både aspekter som är positiva och sådana som kan vara problematiska ur ett barnperspektiv. För det första är det viktigt att ha i åtanke att Konflikt och försoning lyder under samma lagar och andra bestämmelser som annan handläggning av familjemål, vilket innebär att barnperspektivet för det mesta förväntas vara mycket starkt. Exempelvis har det visats att både barnets bästa och barnets rätt att komma till tals kommer till tydligt uttryck i sådana bestämmelser. Huruvida dessa följs är en annan fråga. Det kan exempelvis tänkas att metodens strävan efter samförståndslösningar går för långt och därmed prioriteras före barnperspektivet, eller att dess försoningsfokus leder till ett bristfälligt beslutsunderlag. Å andra sidan finns det stöd för påståendet att samförståndslösningar för det mesta är till barnets bästa, vilket innebär att ett starkt fokus på sådana normalt sett innebär ett starkt fokus på barnperspektivet.

Det står vidare klart att *avsikten* med Konflikt och försoning är att främja barnperspektivet, trots att det inte på ett tydligt och välmotiverat sätt har klargjorts hur detta förväntas ske. En sådan avsikt har visats vara ett svagt argument för metodens barnperspektiv men har trots allt ett symboliskt värde.

I övrigt har uppsatsen visat att föräldrarnas roll inom Konflikt och försoning har betydelse för barnperspektivet i metoden. Trots risken att de försöker gynna sin egen sak, kan sannolikheten att föräldrarna håller sig till sanningen i processen tänkas vara större då fokus ligger på försoning än om det skulle legat på konflikt. Vidare kan föräldrarnas presentation av barnet bidra till den respekt för barnet som visas i metoden, men på grund av föräldrarnas egenintresse i målet kan den också ses som ett tecken på bristande respekt för barnet. Det finns dessutom en risk att föräldrarna, på grund av metodens fokus på samförståndslösningar, inte uppfattar att det är barnets bästa som ska vara avgörande i målet.

Familjerättssekreteraren är en nyckelperson i bedömningen av barnperspektivet i Konflikt och försoning. Dennes befogenheter i processen kan tolkas som en del av metodens barnperspektiv. Familjerättssekreteraren skulle vidare, genom sitt starka inflytande inom metoden, kunna påverka alla de undersökta komponenterna på ett positivt sätt. Denne skulle kunna öka medvetenheten om barnets bästa, arbeta för att barnet ska vara i fokus, lyssna på barnet samt föra fram dess röst och slutligen säkerställa att barnet respekteras genom processen. Det finns dock omständigheter som kan försvåra för familjerättssekreteraren i en sådan strävan. Inte minst måste det i vissa fall innebära en stor utmaning för familjerättssekreteraren att föra fram barnets perspektiv samtidigt som denne förväntas stötta

föräldrarna samt behålla eller bygga upp deras förtroende. Denna tudelade roll är dessutom i sig ett tecken på bristande respekt för barnet. Den traditionella domstolsstrukturen kan vidare medföra att det är svårt för familjerättssekreteraren att göra barnets röst hörd samt i övrigt ta plats i tingsrätten.

5.2 Svagheterna kan motarbetas

Föregående framställning visar att Konflikt och försoning har ett barnperspektiv, då det finns aspekter i metoden som gynnar var och en av de undersökta komponenterna. Jag påstår att dessa aspekter, om de skulle ses helt för sig själva, medför att Konflikt och försoning på ett starkt och tydligt sätt lever upp till barnperspektivet så som det kan förstås i familjemål. Detta påstående räcker dock inte för att syftet i den delen ska anses vara uppfyllt, då syftet tar sikte på metoden som helhet och därmed kräver en djupare analys. Vid analysen har även framkommit att det finns svagheter i metoden, som skulle kunna innebära att dess barnperspektiv inte är fullt så starkt och tydligt som det först kan verka vara. För att ta reda på i vilken utsträckning svagheter ska påverka min bedömning av barnperspektivet i metoden, ska jag undersöka hur flera av dem kan motarbetas.

För det första kan beslutsfattare i sitt arbete ständigt sträva efter att följa lagen. Det torde vara en självklarhet för de allra flesta men tål att poängteras, eftersom Konflikt och försoning inte uttryckligen har reglerats i någon rättsligt bindande föreskrift. Om detta sker, innebär det bland annat att barnets bästa blir avgörande för viktiga beslut och att barnet i många fall åtminstone indirekt kommer till tals. Det innebär också att domstolen i vissa fall kommer att behöva inhämta information som kan skada metodens försoningsfokus, för att ta reda på vad som är det aktuella barnets bästa.

För det andra – vilket egentligen följer redan av det första – kan beslutsfattare se till att samförståndslösningar bara eftersträvas om, och i den utsträckning, det är till barnets bästa att så sker. Detta kräver ständiga överväganden och beslutsfattaren kan inte nöja sig med en lösning som är *bra* för barnet i fråga.

För det tredje kan familjerättssekreteraren ta så mycket plats i processen som krävs för att barnet ska vara i fokus och för att barnet ska få göra sin röst hörd när detta är lämpligt. Det kan innebära att domaren behöver ta ett steg tillbaka. Det kan också innebära att familjerättssekreteraren i viss mån behöver prioritera bort den del av sin roll som innebär att vara föräldrarnas stöd, till förmån för sitt fokus på barnet. För att verkligen visa barnet respekt kan familjerättssekreteraren för det fjärde välja att bara arbeta för barnet och således inte låta

en eventuell intressekonflikt mellan barnet och någon förälder påverka processen. Denne tydliggör då också för föräldrarna att avgörande i processen är barnets bästa.

5.3 Konsekvenser om svagheter motarbetas

Låt säga att beslutsfattare inom Konflikt och försoning ständigt strävar efter att följa lagen och således bland annat låter barnets bästa vara avgörande för viktiga beslut och i många fall lyssnar på barnet. Denne ser dessutom ibland till att ämnen berörs som riskerar att skada föräldrarnas försoning men som krävs för att barnets bästa ska utrönas. Konsekvensen av ett sådant agerande är att Konflikt och försoning inte utmärker sig på något sätt i den delen. Agerandet talar varken för eller emot metodens barnperspektiv men vittnar om att försoning inte eftersträvas till varje pris. Metoden förhåller sig helt enkelt i dessa frågor på samma sätt som ordinarie handläggning gör.

Låt även säga att samförståndslösningar eftersträvas, men bara i de fall och i den utsträckning som barnets bästa kräver. Precis samma slutsats blir då gällande här. Konflikt och försoning utmärker sig inte och förhållandet kan varken tala för eller emot metodens barnperspektiv eftersom det inte på något sätt är signifikativt för Konflikt och försoning, utan överensstämmer med vad som ska gälla vid all handläggning av familjemål.

Låt oss samtidigt anta att familjerättssekreteraren, förutom att tydliggöra betydelsen av barnets bästa, gör avkall på sin uppgift som föräldrarnas stöttepelare i de situationer då barnets intressen så kräver. Då gör familjerättssekreteraren avkall också på en byggsten i metoden, vars arbetsgång kräver ett ömtåligt byggande av relationer. Denna åtgärd tonar troligtvis ner metodens särdrag och snarare minimerar en eventuell negativ inverkan på barnperspektivet än talar för ett starkt sådant.

Slutligen gör vi antagandet att familjerättssekreteraren tar ett kliv framåt i processen och domaren ett motsvarande steg bakåt. Familjerättssekreteraren är personligen närvarande och tar stor plats i tingsrätten på ett sätt som medför att barnet hamnar i fokus, åtminstone indirekt blir lyssnat på och visas respekt i högre grad än om dess synpunkter skulle framföras skriftligen i en vårdnadsutredning. Där har vi en åtgärd som kan få barnperspektivet i Konflikt och försoning att utmärka sig på ett positivt sätt. Frågan om detta är processuellt lämpligt eller ens inom ramen för gällande lagstiftning lämnar jag åt någon annan att besvara.

5.4 Min bedömning

På ytan verkar Konflikt och försoning ha ett mycket starkt och tydligt barnperspektiv men ju mer jag har skrapat på denna yta, desto svagare har barnperspektivet visat sig vara. Enligt min mening krävs goda skäl för att barnperspektivet med rätta ska kunna användas i marknadsföringen av metoden på det sätt som görs. Jag anser att metodens styrkor, om de skulle ses isolerade från metoden i sin helhet, utgör sådana goda skäl som krävs. Det finns dock även svagheter i metodens barnperspektiv och även dessa måste givetvis beaktas. Många av svagheter kan visserligen motarbetas men för det första är det inte säkert att så sker och för det andra innebär ett sådant motarbetande i många fall att metoden förlorar sina särdrag, vilket gör det föga meningsfullt att tala om metodens barnperspektiv över huvud taget.

Sammantaget är det min uppfattning att metodens styrkor åtminstone inte på ett övertygande sätt överväger dess svagheter. Därmed bedömer jag att Konflikt och försoning till viss del lever upp till barnperspektivet så som det kan förstås i familjemål, men att metodens barnperspektiv inte är så starkt och tydligt som det först kan verka vara. Denna uppsats är dock inte tillräcklig för att en helt säker slutsats ska kunna dras. Omfattande empiriska studier skulle kunna visa på att de risker som har identifierats inte får genomslag och att metoden uppnår sin fulla potential i praktiken. Till dess att sådana omfattande studier publiceras, står jag dock fast vid min bedömning.

5.5 Metaanalys: Maktförhållandena

I detta kapitel har jag uppmärksammat att Konflikt och försoning innefattar aspekter som är positiva ur ett barnperspektiv. Vidare har jag påstått att dessa aspekter, om de skulle ses helt för sig själva, medför att Konflikt och försoning på ett starkt och tydligt sätt lever upp till barnperspektivet så som det kan förstås i familjemål. Vissa av aspekterna är positiva även med avseende på barnets möjligheter att utöva makt i metoden. Ett starkt barnperspektiv innebär dock inte nödvändigtvis en stark maktställning för barnet. Tillgodeendet av de komponenter som har utretts innebär inte automatiskt att barnet får igenom sin egen vilja trots motstånd, eller att barnet kan få någon annans vilja att stämma överens med barnets egen vilja på ett sätt som påverkar domslutet. Jag kan därför inte på motsvarande sätt påstå att undersökningen har visat att metodens styrkor, om de skulle ses helt för sig själva, innebär goda chanser för barnet att utöva makt i Konflikt och försoning. Tvärtom är det tydligt att de resonemang om barnets makt som har förts i uppsatsen genomgående berör barnets möjlighet att utöva makt över familjerättssekreteraren eller föräldrarna, som i sin tur kan utöva makt

över tingsrätten. I den mån det över huvud taget går att tala om en maktutövning från barnets sida, rör det sig således om en mycket svårtillgänglig sådan. De svagheter i metodens barnperspektiv som jag också har uppmärksammat, gör denna maktutövning än mer svårtillgänglig.

Familjerättssekreterarens maktutövning är mer lättillgänglig än barnets. I kapitlet har jag uppmärksammat att familjerättssekreteraren skulle kunna påverka alla de undersökta komponenterna av barnperspektivet på ett positivt sätt inom Konflikt och försoning. Hur väl familjerättssekreteraren lever upp till sin roll samt hur denne hanterar de svagheter som har uppmärksammats, påverkar inte bara familjerättssekreterarens bidrag till barnperspektivet utan även dennes maktutövning. Jag bedömer att ju närmare kontakt familjerättssekreteraren har med föräldrarna, desto större sannolikhet är det att föräldrarna lyckas utöva makt över familjerättssekreteraren. Det kan ske antingen genom att de får sin vilja igenom trots familjerättssekreterarens ursprungliga motstånd eller genom att de lyckas påverka familjerättssekreterarens vilja utan hans eller hennes vetskap. På motsvarande sätt tror jag att ju mer plats familjerättssekreteraren tar i domstolen, desto större är sannolikheten att han eller hon får igenom sin vilja trots motstånd, alternativt undviker motstånd genom att obemärkt påverka tingsrättens egen vilja.

Även föräldrarnas maktutövning är mer lättillgänglig än barnets inom metoden. På samma sätt som barnet kan föräldrarna visserligen försöka utöva makt över familjerättssekreteraren, men de kan också ha möjlighet att utöva makt direkt över tingsrätten eftersom de är närvarande i domstolen. Föräldrarnas chans att utöva makt över familjerättssekreteraren kan påverkas av hur denne axlar sin tudelade roll, vilken har diskuterats i kapitlet. Deras maktutövning direkt över tingsrätten kan exempelvis bestå i att föräldrarna får tingsrätten att vilja besluta i enlighet med deras samförståndslösning, trots att den inte stämmer överens med tingsrättens verkliga intresse. Så skulle kunna vara fallet om tingsrätten fick den felaktiga uppfattningen att samförståndslösningen stämmer överens med barnets bästa.

Tingsrättens maktutövning är den mest lättillgängliga eftersom det är tingsrätten som dömer i målet. Därmed kan tingsrätten få sin vilja igenom trots motstånd och därtill finns det en möjlighet för tingsrätten att få både föräldrarna och familjerättssekreteraren att vilja uppnå ett domslut som strider mot deras verkliga intressen. Jag menar att ett rimligt antagande är att tingsrätten strävar efter att motarbeta de uppmärskade svagheter i Konflikt och försoning på det sätt som har redogjorts för i kapitlet. Ett sådant motarbetande skulle göra att tingsrättens makt förankras i lagstiftning och förmodligen även i samhällliga värderingar.

Det finns dock ingen garanti vare sig för att ett motarbetande eftersträvas eller för att ett eventuellt motarbetande når framgång.

6 Spridning på felaktiga grunder?

I uppsatsen har jag framhållit att analysen av barnperspektivet i Konflikt och försoning har ett nära samband med frågor om maktförhållandena i metoden. Belysandet av några av dessa frågor visar bland annat att ett starkt barnperspektiv inte nödvändigtvis innebär en stark maktposition för barnet. Även om bara de positiva aspekterna av barnperspektivet i Konflikt och försoning beaktas, är barnets möjligheter att utöva makt i processen kraftigt begränsade. Jag har också visat att familjerättssekreteraren och föräldrarna under vissa omständigheter kan ha goda möjligheter att utöva ett visst mått av makt i Konflikt och försoning, men att det på många sätt är tingsrätten som har störst möjlighet att utöva makt i metoden.

Konflikt och försoning är trots detta en metod som värnar om barnet. Den är noggrant utvald och modifierad för att rädda barn i Sverige från lidandet som stridande föräldrar kan medföra och den har egenskaper som främjar alla de fyra komponenter av barnperspektivet som har identifierats i uppsatsen. Vid en första anblick är det därmed inte uppseendeväckande att metoden på kort tid har spridit sig i den omfattning som har visats, eller att detta har skett med hjälp av en marknadsföring som är starkt inriktad på barnperspektivet. Jag har klargjort att Konflikt och försoning enligt min bedömning till viss del lever upp till barnperspektivet så som det kan förstås i familjemål, men att metodens barnperspektiv inte är så starkt och tydligt som det först kan verka vara. Omfattande undersökningar av hur metoden fungerar i praktiken skulle kunna ändra denna bedömning och jag uppmuntrar till sådana. I skrivande stund kan det dock inte uteslutas att metoden har spridit sig, och fortfarande håller på att sprida sig, på delvis felaktiga grunder.

Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

- Prop. 1981/82:168 Om vårdnad och umgänge m.m.
- Prop. 1989/90:107 Om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter
- Prop. 1997/98:7 Vårdnad, boende och umgänge
- Prop. 1997/98:182 Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige
- Prop. 2005/06:99 Nya vårdnadsregler
- Prop. 2009/10:232 Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige

Statens offentliga utredningar

- SOU 1996:115 Barnkonventionen och utlänningslagen
- SOU 1997:116 Barnets bästa i främsta rummet
- SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag

Utskottsbetänkande

- Bet.1989/90:SoU28 Socialutskottets betänkande i anledning av godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter

Böcker

Cit: Börjesson och Rehn

Börjesson, Mats och Rehn, Alf, *Makt*, Liber 2009.

Cit: Cederborg

Cederborg, Ann-Christin, *Barnperspektiv i socialtjänstens arbete*, Gleerup 2014.

Cit: Dahlstrand m.fl.

Dahlstrand, Lotta, Eriksson, Maria, och Fröberg, Linda, Ombudets roll i tvister om vårdnad, boende och umgänge – en balansakt i pedagogik, psykologi och medling, I: *Barnrätt: en antologi*, Norstedts juridik 2014.

Cit: Johansson

Johansson, Susanna, *Rätt, makt och institutionell förändring: en kritisk analys av myndigheters samverkan i barnahus*, Lunds universitet 2011.

Cit: Kaldal

Kaldal, Anna, Ombud och talerätt för barn i vårdnadstvister, I: *Barnrätt: en antologi*, Norstedts juridik 2014.

Cit: Leviner

Leviner, Pernilla, Barnperspektiv i socialtjänstens barnskyddsarbete - samtal med barn och bedömningar av barns bästa I: *Rätt, social utsatthet och samhällligt ansvar: festskrift till Anna Hollander*, Norstedts juridik 2012.

Cit: Lukes 2004

Lukes, Steven, *Power: A Radical View*, uppl. 2, Palgrave Macmillan Ltd 2004.

Cit: Lukes 2008

Lukes, Steven, *Maktens ansikten*, [Ny utök. utg.], Daidalos 2008.

Cit: Mathiesen

Mathiesen, Thomas, *Rätten i samhället: en introduktion till rättssociologin*, Studentlitteratur 2005.

Cit: Mattsson

Mattsson, Titti, *Barnet som subjekt och aktör: en rättslig studie om barn i familjehem*, Iustus 2006.

Cit: Nilsson

Nilsson, Eva, *Barn i rättens gränsland: om barnperspektiv vid prövning om uppehållstillstånd*, Iustus 2007.

Cit: Rejmer 2003

Rejmer, Annika, *Vårdnadstvister: en rättssociologisk studie av tingsrätts funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt från barnets bästa*, Sociologiska institutionen, Lunds universitet 2003.

Cit: Rejmer 2014

Rejmer, Annika, Barnets bästa i vårdnadstvister, I: *Barnrätt: en antologi*, Norstedts juridik 2014.

Cit: Schiratzki 2013

Schiratzki, Johanna, *Föräldraansvar i välfärdsrätten: om vårdnad, vårdnadstvister och barnskydd*, Norstedts juridik 2013.

Cit: Schiratzki 2014

Schiratzki, Johanna, *Barnrättens grunder*, uppl. 5, [rev.], Studentlitteratur 2014.

Cit: Singer

Singer, Anna, *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, uppl. 6, Norstedts juridik 2012.

Cit: Weber

Weber, Max, *Ekonomi och samhälle: förståendesociologins grunder*, Argos 1983.

Material från tingsrätter, familjerätter och FoU-Södertörn

Cit: Attunda, Informationsblad

Attunda tingsrätt,

<http://www.attundatingsratt.domstol.se/Domstolar/attundatingsratt/Familjemål/Informationsbr oschyr%20-%20Konflikt%20och%20försoning.pdf> (hämtad 19 nov 2016).

Cit: Borås, Lathund

Borås tingsrätt, *Lathund för förhandling.docx*, senast uppdaterad 15-12-02 av ”LK”. Mottogs i ett e-postmeddelande från Viktor Bredberg, samordnande beredningsjurist på Borås tingsrätt, den 10 okt 2016 kl. 07:33.

Cit: FoU-Södertörn, Blom

Blom, Anna, Konflikt och försoning: uppföljning av en arbetsmodell vid komplicerade vårdnadskonflikter, I: FoU-Södertörns Skriftserie nr 123/14, *Tre perspektiv på Konflikt och försoning: en ny arbetsmodell vid komplicerade vårdnadskonflikter*, FoU-Södertörn 2014.

Cit: FoU-Södertörn, Gabrielsson

Gabrielsson, Marianne, Konflikt och försoning: uppföljning med domare och förälder, I: FoU-Södertörns Skriftserie nr 123/14, *Tre perspektiv på Konflikt och försoning: en ny arbetsmodell vid komplicerade vårdnadskonflikter*, FoU-Södertörn 2014.

Cit: FoU-Södertörn, Informationsblad

FoU-Södertörn m.fl.,

<http://www.nackatingsratt.domstol.se/Domstolar/nackatingsratt/Konflikt%20forsoning/Informationsskrift%20med%20flödesschema.pdf> (hämtad 30 aug 2016).

Cit: FoU-Södertörn, Isaksson

Isaksson, Emma, *Vårdnadskonflikter och barnets bästa: tillämpning av arbetsätten Konflikt & försoning och Koordinator*, FoU-Södertörns Skriftserie nr 124/14, FoU-Södertörn 2014. Studentuppsats på Institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap vid Uppsala universitet, som har publicerats i FoU-Södertörns Skriftserie.

Cit: FoU-Södertörn, Rek. arbetsgång

FoU-Södertörn, *Rekommenderad arbetsgång vid "Konflikt och försoning"*, rev. feb 2015. Mottogs i ett e-postmeddelande från Eva Nyberg, FoU-Södertörn, den 16 sept 2016 kl. 14:27.

Cit: Göteborg, Bildpresentation

Göteborgs tingsrätt, Bildpresentation: *Konflikt och Försoning: nya arbetsformer i familjemål: projekt på avdelning 2 och 4* från samrådsmöte gällande Konflikt och försoning på Göteborgs tingsrätt den 29 aug 2016 kl. 18:00.

Cit: Helsingborg, Handläggningsrutiner

Helsingborgs tingsrätt, *Handläggningsrutiner*, 2016-05-24. Mottogs i ett e-postmeddelande från Hala El-Said Salem, domstolshandläggare på Helsingborgs tingsrätt, den 11 okt 2016 kl. 11:21.

Cit: Helsingborg, Information

Helsingborgs tingsrätt,
<http://www.helsingborgstingsratt.domstol.se/Om-tingsratten/Konflikt-och-forsoning/> (senast ändrad 19 maj 2014, hämtad 9 okt 2016).

Cit: Helsingborg, Wittsell

Wittsell, Bodil, Rapport från projektet konflikt & försoning vid tingsrätten och familjerättsenheten i Helsingborg 2011 – 2013, I: *Två rapporter om Projektet Konflikt och försoning – Helsingborgsmodellen: en arbetsmodell i vårdnadstvister*, Helsingborgs tingsrätt och Familjerättsenheten i Helsingborg 2014.

Finns att tillgå på: <http://docplayer.se/21716486-Projektet-konflikt-och-forsoning-helsingborgsmodellen.html> (hämtad 20 dec 2016).

Cit: Helsingborg, Åhsberg

Åhsberg, Margita, Projektet Konflikt och försoning: Slutrapport från Helsingborgs tingsrätt, I: *Två rapporter om Projektet Konflikt och försoning – Helsingborgsmodellen: en arbetsmodell i vårdnadstvister*, Helsingborgs tingsrätt och Familjerättsenheten i Helsingborg 2014.

Finns att tillgå på: <http://docplayer.se/21716486-Projektet-konflikt-och-forsoning-helsingborgsmodellen.html> (hämtad 20 dec 2016).

Cit: Hässleholm, Broschyr

Hässleholms tingsrätt och Socialförvaltningen Familjerätten i Hässleholms kommun,
<http://www.hassleholm.se/download/18.18f64510153739db013dab9/1457947728457/broschyr+konflikt+och+försoning.pdf> (hämtad 10 okt 2016).

Cit: Lund, Broschyr

Lunds tingsrätt, Landskrona stad, Lunds kommun och Eslövs kommun, broschyr: *Konflikt och försoning*. Mottogs i ett e-postmeddelande från Daniel Fedeli, administrativ fiskal på Enheten för support och säkerhet vid Lunds tingsrätt, den 27 okt 2016 kl. 08:34.

Cit: Malmö, Informationsblad

Familjerättsbyrån i Malmö och Malmö tingsrätt, informationsblad: *Konflikt och försoning*. Mottogs via post efter e-postkontakt med Suzanne Hjort, familjerättssekreterare på Familjerättsbyrån i Malmö, den 7 nov 2016 kl. 10:47.

Cit: Nacka, Handläggningen

Nacka tingsrätt, *Handläggningen av indispositiva tvistemål vid Nacka tingsrätt: bilaga 2, dnr. TNA2016-323*. Mottogs i ett e-postmeddelande från Linn Pantzar, rådman på Nacka tingsrätt, den 26 okt 2016 kl. 16:50.

Cit: Nacka, Information

Nacka tingsrätt

<http://www.nackatingsratt.domstol.se/Om-tingsratten/Allmanna-avdelningarna/Familjemal/Konflikt-och-forsoning---en-ny-metod-att-losa-familjemal/> (senast ändrad 18 nov 2014, hämtad den 15 nov 2016).

Cit: Norrtälje, Information

Norrtälje tingsrätt,

<http://www.norrtaljetingsratt.domstol.se/Om-tingsratten/Konflikt-och-forsoning---en-ny-metod-att-losa-familjemal/> (senast ändrad 27 nov 2014, hämtad 10 okt 2016).

Cit: Norrtälje, Informationsblad

Norrtälje tingsrätt och Norrtälje kommun,

<http://www.norrtaljetingsratt.domstol.se/Domstolar/norrtaljetingsratt/Projektet%20Konflikt%20och%20Försoning.pdf> (hämtad 10 okt 2016).

Cit: Skellefteå, Broschyr

Skellefteå tingsrätt och Skellefteå kommun, broschyr: *Konflikt och försoning: samverkan mellan Skellefteå tingsrätt och Familjerätten i Skellefteå kommun*, Skellefteå 2015-10-01. Mottogs i ett e-postmeddelande från Monica Karlsson, domstolshandläggare på Skellefteå tingsrätt, den 20 okt 2016 kl. 14:02.

Cit: Solna, Infoblاد

Solna tingsrätt och Stockholms stad, Infoblاد till föräldrar och ombud: *Konflikt och Försoning: samverkan mellan Solna tingsrätt och Familjerätten, Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltning*, Solna 2015-11-18. Mottogs i ett e-postmeddelande från Örjan Härneskog, rådman på Solna tingsrätt, den 13 okt 2016 kl. 14:32.

Cit: Stockholmsprojektet, Gabrielsson

Gabrielsson, Marianne, *Barn i svåra vårdnadsstrider: slutrapport* (dnr 513-529-06), version 1:0, Hägersten-Liljeholmen Stadsdelsförvaltning 2011.

Finns att tillgå på: <https://insynsverige.se/documentHandler.ashx?did=126825> (hämtad den 20 dec 2016).

Cit: Södertälje, Information

Södertälje tingsrätt,

<http://www.sodertaljetingsratt.domstol.se/Om-tingsratten/Konflikt-och-forsoning/>

(senast ändrad 28 juli 2016, hämtad den 15 nov 2016).

Cit: Södertörn, Film

Södertörns tingsrätt, informationsfilm: *Konflikt och försoning – ett annat sätt att handlägga vårdnadsfall*, premiärvisning i Stockholm den 17 maj 2013 kl. 14.00. Finns att tillgå på:

<http://www.sodertornstingsratt.domstol.se/Om-tingsratten/Konflikt-och-forsoning/>

(senast ändrad 6 nov 2014, hämtad 20 dec 2016).

Cit: Södertörn, Info till ombuden

Södertörns tingsrätt m.fl.,

<http://www.sodertornstingsratt.domstol.se/Domstolar/sodertornstingsratt/Kvalitetsprojektet/info%20ombuden.docx> (hämtad 16 nov 2016).

Cit: Södertörn, Information

Södertörns tingsrätt,

<http://www.sodertornstingsratt.domstol.se/Om-tingsratten/Konflikt-och-forsoning/>

(senast ändrad 6 nov 2014, hämtad den 15 nov 2016).

Cit: Uppsala, Projektbeskrivning

Socialnämnden i Uppsala kommun, Projektbeskrivning: *Projekt - Konflikt och försoning i samverkan med Uppsala tingsrätt*, upprättad den 2015-02-16. Mottogs i ett e-postmeddelande från Carin Westerlund, rådman på Uppsala tingsrätt, den 10 okt 2016 kl. 12:56.

Cit: Varberg, Pressmeddelande

Varbergs tingsrätt,

http://www.varbergstingsratt.domstol.se/Templates/Pages/DV_Press.aspx?id=34608

(senast ändrad 14 maj 2013, hämtad 14 nov 2016).

Cit: Vänersborg, Folder

Vänersborgs tingsrätt m.fl., Konflikt och Försoning Folder, nya versionen: *Konflikt och Försoning: samverkan mellan Vänersborgs tingsrätt och Familjerätten i Trollhättan, Vänersborg och Norra Dalsland*. Mottogs i ett e-postmeddelande från Tove Klackenborg, rådman på Vänersborgs tingsrätt, den 12 okt 2016 kl. 13:57.

Cit: Västmanland, Del I

Västmanlands tingsrätt och Familjerättsgruppen i Västerås stad, Del I: Sammanfattning av Konflikt och Försoning, I: *Konflikt och Försoning: Projekt 2013-06-01 – 2015-05-31: Samverkan mellan Västmanlands tingsrätt och Familjerättsgruppen i Västerås stad: Slutrapport 2015-09-30*, 2015.

Finns att tillgå på:

<http://www.vasteras.se/download/18.68bc5a9214fdc273f803f4f/1444900938724/08+-+Projekt+-+Konflikt+och+försoning+i+samverkan+med+Västmanlands+tingsrätt.pdf>
(hämtad den 20 dec 2016).

Cit: Västmanland, Del II

Familjerättsgruppen i Västerås stad, Del II: Konflikt och Försoning, I: *Konflikt och Försoning: Projekt 2013-06-01 – 2015-05-31: Samverkan mellan Västmanlands tingsrätt och Familjerättsgruppen i Västerås stad: Slutrapport 2015-09-30*, 2015.

Finns att tillgå på:

<http://www.vasteras.se/download/18.68bc5a9214fdc273f803f4f/1444900938724/08+-+Projekt+-+Konflikt+och+försoning+i+samverkan+med+Västmanlands+tingsrätt.pdf>
(hämtad den 20 dec 2016).

Cit: Västmanland, Del III

Västmanlands tingsrätt, Del III: Projekt Konflikt och försoning, I: *Konflikt och Försoning: Projekt 2013-06-01 – 2015-05-31: Samverkan mellan Västmanlands tingsrätt och Familjerättsgruppen i Västerås stad: Slutrapport 2015-09-30*, 2015.

Finns att tillgå på:

<http://www.vasteras.se/download/18.68bc5a9214fdc273f803f4f/1444900938724/08+-+Projekt+-+Konflikt+och+försoning+i+samverkan+med+Västmanlands+tingsrätt.pdf>
(hämtad den 20 dec 2016).

Övrigt

Cit: Allmänna Barnhuset

Stiftelsen Allmänna Barnhuset, *Barnets rättigheter i vårdnadstvister: slutrapport*, 2015.

Cit: Domstolsverket, Statistik 1

Domstolsverket, Domstolsstatistik 2007,

<http://www.domstol.se/Publikationer/Statistik/domstolsstatistik2007.pdf>
(hämtad 12 dec 2016).

Cit: Domstolsverket, Statistik 2

Domstolsverket, Domstolsstatistik 2015,

http://www.domstol.se/Publikationer/Statistik/domstolsstatistik_2015.pdf
(hämtad 12 dec 2016).

Cit: Rejmer 2002

Rejmer, Annika, *Barnperspektiv och barnets bästa i tingsrätts handläggning av vårdnadstvister*, SvJT 2002 s. 138-156.

Cit: Schiratzki 2004

Schiratzki, Johanna, *Barnperspektiv på successionsrätten: särskilt om arv efter barn i ombildade familjer*, SvJT 2004 s. 779-791.

Cit: Sjöberg

Sjöberg, Charlotte, *Socialarbetaren i Konflikt och försoning: en studie om hur rättsäkerheten tas tillvara i arbetsmetoden Konflikt och försoning i projektet Barn i svåra vårdnadstvister*, studentuppsats på Institutionen för socialt arbete vid Ersta Sköndal Högskola 2010.

Cit: Vetenskapsrådet, Projektdatabas

Vetenskapsrådets projektdatabas,
<http://vrproj.vr.se/detail.asp?arendeid=83363> (hämtad 19 nov 2016).

Jag, Jenny Staberg, registrerades på kursen första gången HT16. Jag har inte omregistrerats och inte deltagit i något tidigare examinationstillfälle.